

De danske Folkevisers ældste Tid og Visernes Herkomst.

AF

JOHANNES STEENSTRUP.

4.

DE nordiske Folkevisers Omkvæd hører til deres største Ejendommelighed, og man tør vist sige, at Omkvædene ikke har været Genstand for Undersøgelser i et saadant Omfang, som de fortjente, eller med den nødvendige Bistand af en Sammenligning med andre Landes Folkedigtning. Vi kan i Nutiden maaske nok føle Omkvædene som en smuk Ornamentik ved Viserne, men vi har ikke Tid og Taalmod til at læse den genkommende Linie; da vi ikke deltager syngende i Visernes Udførelse, kommer vi til at mangle Opfattelsen af deres fulde Værdi. Her skal nu enkelte Hovedpunkter fremdrages, som vil være oplysende ogsaa om, hvordan disse Omkvæd er bleven anvendte, og formentlig tillige om, med hvor megen Styrke Viserne og deres Omkvæd er bleven bevarede i Folkemunde.

Omkvæd er et Element, der rundt om i Verden knytter sig til Digtning¹; det vil kunne findes i Folkets Sange som i den mere kunstmæssige Poesi. Anvendelsen af Omkvæd behøver ikke at skyldes et Laan fra et andet Folk eller at stamme fra en Paavirkning af en tidligere Tids Skik. Kirken kan benytte Omkvæd — saadanne finder vi alle-

¹ Jfr. Rich. M. Meyer, Die Formen des Refrains, i Euphorion V. 1 ff. Zeitschr. f. vergleichende Litteraturgeschichte I.

rede i Biblen i Davids Salmer — uden at den har optaget det fra Folkets Sang, — men mulig har netop Folket fæstet Refrænet til sin Digtning ved at høre det i Kirken. Iøvrigt synes Omkvæd overalt at være et til den egentlige Folke-digtning særlig knyttet Element, men ligesom der findes store Forskelligheder i Omkvædenes Art og Indhold, er der stor Forskel tilstede i Opfattelsen af dem som nødvendigt Led af Folkevisen og med Hensyn til den Fasthed, hvormed det samme Omkvæd knyttes til den enkelte Vise.

I Danmark er det gennem Aarhundreder bleven anset for nødvendigt, at en Folkeviser havde Omkvæd. Alle vore Viser har et saadant; findes det ikke, maa det skyldes et Tab ved mangelfuld Huskning. Det kan vel ogsaa tænkes, at en enkelt Vise er bleven digtet paa Folkevisens Maade, men med den særegne Hensigt at være en historisk Beretning om en stor Daad, en betydningsfuld Begivenhed i Danmarks Historie; paa den Maade vilde man maaske kunne forklare, at Visen om Niels Ebbeson — ene blandt alle „historiske“ Viser om Tiden før 1500 — uagtet den foreligger i 5 forskellige Former, ikke i nogen af disse har et Omkvæd. Oftest vil dog de Viser, som mangler Omkvæd, vise sig i andre Henseender at falde udenfor den sædvanlige Visestil eller at være direkte overførte fra et fremmed Folk. Dette har jeg tidligere paavist („Vore Folkeviser fra Middelalderen“, Kapitel IV); disse Viser vil saaledes være af en lyrisk, subjektiv Art og maaske indeholde en Beretning i Jeg-Form, eller de vil røbe deres Afstamning udenlands fra ved fremmedagtige Ord eller usædvanlige Udtryk. Jeg skal her til Oplysning fremdrage et Eksempel. Visen hos Grundtvig Nr. 306 „Utro Ridder“ har hørt til de mest yndede i Danmark og Sverige, den kendes fra Danmark i ikke mindre end 15 Former, i 6 gamle Opskrifter (den ældste fra 1555) foruden fra 9 Flyveblade og nyere Optegnelser efter Folkemunde; en af de sidste har ment det nødvendigt at laane et Omkvæd, ellers mangler et saadant overalt. Men denne Vise, der begynder med en Replik: „Jeg vilde, at alle de Stene var Guld, og Havet det

var Vin“, indeholder næsten udelukkende en Samtale; i de faa Vers, der giver en Beretning, hører vi, at de handlende er en Ridder, en Jomfru, medens det netop er ejendommeligt for vore Viser, at de giver os Navnene paa Personerne. Visen er da ogsaa i sin Grundform en til Dels ordret Overførelse til Danmark af en hollandsk Vise.

Endvidere har hver Vise sit eget Omkvæd, der er forskelligt fra alle andre Visers, og ingen Vise laaner sit Omkvæd fra andre. Dette kunde synes en dristig Paastand, der strider imod, hvad der ellers jævnlig udtales, at en Vise kan have flere forskellige Omkvæd eller endog mange, og at den ene Vise dristig tyr til Laan fra andre. Ved at granske nøjagtigt hvad der tilhører Middelalderen og den nærmest følgende Adelsperiode, ved ikke at lade sig vildlede af moderne Optegnelser fra Folkemunde vil man dog erfare det rette Forhold. Vi faar ved en saadan Udskillen en Hjælp til at se den Overlast eller det Laan, som har fundet Sted, og til at erkende, hvad der tilhører Visernes rette Blomstringstider.

Vi bør altsaa se bort fra de Forstyrrelser, som Viserne har været udsat for i det sidste Par Aarhundreder. Jeg holder mig til de adelige Damers Visebøger eller til andre gamle Optegnelser, som især kan antages at have bevaret den middelalderlige Form. Man vil da komme til følgende Resultat. Der kan i et og alt næppe opregnes mere end en Snes Omkvæd, der kommer igen som fæstede til to forskellige Viser¹. Naar det erindres, at der findes mellem et halvt og et helt Tusind Omkvæd (enkelte og de af Mellems og Efterkvæde sammensatte), vil det ses, i hvor høj en Grad disse repræsenterer en Undtagelse. Man vil dernæst ved de fleste af disse Genkomster være i Stand til at paa-vise, at Omkvædet urigtigt er bleven knyttet til den ene af Viserne, hvad der med andre Ord vil sige, at ikke Visens Digter benyttede et Omkvæd fra en anden Vise, men at Visens Sanger er skyldig i Rovet. Mellem en Vises Indhold og dens Omkvæd er det ganske vist ikke nødvendigt,

¹ Jeg bortser selvfølgelig fra, at Omkvædet ikke netop lyder ordret ens i Visens forskellige Former.

at der findes en Overensstemmelse, men ofte vil dog Indholdet af den ene af de Viser, som anvender Omkvædet, synes lige saa bestemt at drage dette til sig, som Omkvædet vil synes fremmed eller lidet passende overfor Indholdet af den anden Vise. Eller det kan iagttages, at kun et enkelt Haandskrift eller en enkelt af de gamle Former anvender Omkvædet, medens flere andre holder fast ved et forskelligt. I andre Tilfælde vil et Omkvæd være gaaet ind i et andet, sammensat Omkvæd, eller det kan godtgøres, at de to Viser, der benytter det samme Omkvæd, er opstaaede ved Udkløvning af en ældre Viseform. Alt dette vil fremgaa af den nedenfor givne Undersøgelse, og vi bæres derfor sikkert hen mod den Hovedregel, at en digtet „Ny Vise“ ogsaa skulde have et nyt Omkvæd.

Nr. 10, E. Ulv van Jærn, har Omkvædet: „De legte en Leg, og Legen var alt ud af Vrede“, men 4 andre gamle Former (og overalt i det følgende tages kun Hensyn til saadanne) har: „Det klager den Svend, der fangen ligger paa Heden“. Det førstnævnte Omkvæd er taget fra Nr. 325, Nilus og Hillelil (2 Former). I ingen af Viserne knytter Omkvædet sig særlig til Indholdet. — Nr. 21, Longobarderne: „De maa saa vel i Danmark“, i 4 Former. Det benyttes ogsaa af Nr. 41, A. Rosmer, hvis to andre Former har 2 forskellige Omkvæd. — Nr. 32, Svend Felding, har et af den første Strofe som Stevstamme afsat Omkvæd: „De stunder ind til Danmark“; af to andre Former har A intet Omkvæd, C: „Fordi træder al Danmarks Herrer saa herlig“. Den kun i ét Haandskrift bevarede Nr. 261, Mettelille Grevens Datter, har laant saavel hin Strofe som Omkvædet til en Vise, hvor det aldeles ikke passer, medens det stemmer fortrinligt med Svend Felding-Visen. — Nr. 69, Kæmperne paa Dovrefjeld (1 Form): Men hvem skal føre vore Runer, om vi dem ikke selv maa! Dens første Strofe tillige med Omkvædet er taget af Nr. 184, Den farlige Jomfru, af hvilken Vise 3 Former har Strofen, 6 Former Omkvædet: I fører saa vel vore Runer, imedens vi ej maa! — Nr. 74, Tidemand og Blidelil, 2 Former: Det dages op under Liden! Den alene i én Opskrift fra 17. Aarh. bevarede Vise Nr. 367, Hr. Lave af Lund og den spotske Mø, der har bestemte Reminiscenser fra andre Viser, har: Og monne det end dages under Lide ∞ Og monne nu min Sorrig forlises? — Nr. 84, Hustru og Mands Moder, og Nr. 85, Hustru og Slegfred har samme Emne og er meget nær beslægtede; de har omtrent samme Omkvæd: Det volder min egen Rose, mit

Hjerte haver ej Ro. — Nr. 86, K. Flores og Margrete: Saa vide ganges der Ord af, men 10 andre Former har et Omkvæd om at sove i Ridderens Arm; ogsaa i Nr. 91, Hedeby's Genganger, alene kendt fra Vedels Tekst, findes Omkvædet, der snarere hører hjemme i Nr. 483, Nilus og Mettelille, af hvis 7 Former 5 har det. — Nr. 119, kun kendt fra Færøerne, og Nr. 120, kun hos Vedel, angaar begge Riber-Ulf og hans Bedrifter; i begge er Omkvædet: Saa herlig og saa vel dér de traadte. — Nr. 126 og Nr. 128 angaar begge Kong Valdemars Søster Liden Kirsten og har flere forskellige Omkvæd; blandt dem: Kirstenlille af Fyen ∞ saa herlig kunde hun raade de Runer. — Nr. 127, Kong Valdemar og hans Søsterdatter, 3 Former: Saa let da ganges der Dansen. Dette er benyttet som Efterstev til: Falder saa fager en Rim, i Nr. 186, Skjoldmøen, men kun i den ene af 3 Former; de to andre har: Saa aarlig om Sommeren. — Nr. 141, Kong Valdemar fangen, en Jeg-Vise af reneste Vand („Jeg vil Eder en Vise kvæde“), 3 Former: I rider ej! Omkvædet er taget af Nr. 392, Palle Bosøns Død, 3 F., der i de første Vers omtaler Ridd. — Nr. 154, Kong Birger og hans Brødre: For usat [ikke retslig paatalt] Sag saa blev de Herrer nndlivet (3 F.). En sildig Vise, Nr. 321, Hr. Magnuses Dødsridt (1 F.) har laant det (For Usandhedsens Sag o. s. v.). — Nr. 180, K. Folke Algotson: I bier os under Linden! 9 andre Former har et til Indholdet svarende Omkvæd, omtrent saaledes: Saa vinder han Jomfruen med stor Ære! Nr. 228, Svar som Tiltale, har: Under den Lind, og dér skal I mig bide (2 F.). — Nr. 231, Den dyre Kaabe (2 F.): Alt om en Sommersøns Morgen. Denne fireliniede Viser Omkvæd kommer igen i den alene i én Opskrift bevarede toliniede Nr. 257, Den taaalmodige Kvinde: Min Jomfru kvæder ∞ Alt om en Sommersøns Morgen. — Nr. 249 C, Den trofaste Jomfru: Op under saa grøn en Lide. To andre Former hver sit Omkvæd. Visen Nr. 403, Peder hjemfører sin Hustru, hvis Vers mest er Efterklang, har: Alt under saa grøn en Lide (Visen kun i 1 Opskrift).

Nr. 277 A, Brud i Vaande: Den Sommer er hold ∞ Der danser baade Jomfruer og Møer paa Grønnen. 2 andre F. har hver et forskelligt Omkvæd. Visen omhandler slet ikke Dans, det gør derimod Nr. 282, Elline i Vaagestue (1 Opskrift), der har samme dobbelte Omkvæd. — Nr. 375, Jon Remorsøns Død paa Havet, og Nr. 376, Hr. Peders Skriftemaal paa Havet: Men Søen tager saa mangan. De to Viser har flere ordrette Laan fra hinanden. — Nr. 408, Hr. Mortens Klosterrov (4 F.): Men de Roser og de Lillier de gror vel. Nr. 409, Hr. Karl paa Ligbaare har i Formen B (af 4 F.) et tilsvarende Omkvæd, men de to Viser, med samme Emne, har laant stærkt af hinanden. — Nr. 437 A, Søster beder Broder, har samme Omkvæd som Nr. 458 A, Kærestens Død: Det er stor

Sorg at skille dem ad, som gerne tilsammen vilde være. I den sidste Vise beder Hr. Oluf Kongen om Orlov til at besøge sin syge Søster; Kongen giver den, men forstaar godt, at det kun er Olufs Paaskud for at drage til Kæresten. Som et Slags Modstykke hertil er i en sildig Tid digtet Nr. 437, med regelret Rythme og i nyere Sprogform; den omhandler en Søsters Bejlen til Broderen og hans Afslag. Omkvædet passer her kun slet, Formen B har et andet. — Nr. 478, Iver Jarlens Søn, en Romanvise, skrevet omkr. 1630 (VIII. 212), findes kun i 1 Opskrift: De ædelige dér de udride. I den i 6 Former fra det 16. Aarh. foreliggende Romanvise Nr. 479, Knud af Myklegaard, lyder Omkvædet: De ærlige Mænd og de rige.

Omkvædene giver os ved den Maade, hvorpaa de er bleven bevarede i den ældre Tid, et ejendommeligt Vidnesbyrd baade om deres Betydning for Visen og om den forholdsvis store Sikkerhed, hvormed den mundtlige Overlevering af Visen er foregaaet. Det maa jo nemlig huskes, at Omkvædet staar i et eget frit og uafhængigt Forhold til Visen. I det kan Visens Digter eller Sanger personlig træde frem, medens de holder sig fjernt fra Visens Tekst, i Omkvædet vil Koret og Omgivelserne deltage; det er formet som Prosa eller dets Rythme er en anden end Vise-tekstens. Og endelig har Omkvædet hyppigt et Indhold, der ikke vedrører Handlingen i Visen; det kan udtale en Stemning, som svarer til Visens, men kan ogsaa synes netop ved at have en lysere eller mørkere Tone at ville træde i Modsætning til den eller rettere at ville tilvejebringe en vis Udjævning eller Forsoning.

Vi kommer nærmere ind derpaa ved at tage Omkvædenes Egenart i Betragtning. Vi støder her først paa deres Mangleartethed. Der kan nævnes Emner, som de især dvæler ved, og Udtryk, der ofte gaar igen, og dog maa vi sige, at Omkvædene har en Spændvidde og strækker sig over saa stort et Omraade, som det knap nok kan paa-vises hos andre Folk end de nordiske. Og selv hvor Omkvædets Emne er det samme og ofte genkommende, vil man bemærke den rige Variation i de anvendte Udtryk; jeg henviser saaledes til Omkvædene om Runernes

Magt¹, om Ridt (foran S. 249) eller om Roning², for ikke at tale om de talrige (vel henimod to Snese) Omkvæd, der angaar Dansen. Eller, for at tage et sprogligt Udtryk, de mange, der benytte det allerede dengang mest i Poesien hjemmehørende Lide³. Ved denne Bestanddel af Viserne gaar det altsaa til paa en helt anden Maade end ved disses staaende Udtryk, hvor man til Eks. ikke kan bevæge sig fra et Sted til et andet uden at ride sig under Ø eller svøbe sit Hoved i Skind, hvor en lykkelig Udgang altid skildres ved at de elskende sover i hinandens Arm, og hvor ofte hele Strofer vender tilbage i uforandret Skikkelse.

Efter at det saaledes er bleven paavist, at Viserne ikke laaner Omkvæd fra hinanden, nærmer vi os den berettigede Slutning, at den enkelte Vise ogsaa har bevaret sit oprindelige Omkvæd uforstyrret gennem de Aarhundreder, hvorom der her er Tale. Den følgende Undersøgelse skal nu vise, i hvor omfattende en Grad dette i Virkeligheden har været Tilfældet, uagtet de store Vanskeligheder der var tilstede for Huskningen derved, at Omkvædene hyppigt ikke sluttede sig til Emnet, men havde Sangerens Omgivelser eller andre Forhold for Øje.

Mindst Vanskelighed vilde Hukommelsen have, hvor

- ¹ 39: Styrrer I saa vel de Runer! 40: Med Runer saa skulde man gilje! 69: Men hvem skal føre vore Runer, om vi dem ikke selv maa? jfr. 184 (foran S. 358). 126: Kirstenlille af Fyen ∞ saa herlig kunde hun raade de Runer (128: K. kan dølgge for de Runer, jfr. foran S. 359). 268: Og vinder I mig med Runer, I faar mig ej!
- ² 124: I ror vel til! 140: Du ro Dig ved Din Aare! 216: De Aarer, de ere alle af Guld, og dem styrede Hr. Jon. 275: Alt ved Aaren: 344, Ud med den Strand ∞ Ved Aaren de løber under Skoven. 358, I ror ud, ærlige Mænd! ∞ Hr. Bendiks haver saa liden en Fæstemø. 399: I ror fra Land, I taler med saa vænen! 460: For Norden ∞ Og nu ligger alle Aarer ude for Borde.
- ³ 29: Vi gæster hin stolten Signelil opunder Liden. 62: Under Liden ∞ Jeg véd vel, hvor den Jomfru er, der mig bier. 74: Det dages op under Liden. 249, 403: Alt under saa grøn en Lide, jfr. 116 (nedenfor S. 364). 319: I sover under Liden! 333: Under Lide. ∞ En Ridder mod sin Jomfru. 367 A: Og monne det end dages under Lide! 452: Saa fagerlig da ligger der Vejen under Liden. 457: Under Liden ∞ I bier, allerkæreste min!

Omkvædet saa at sige ligefrem gav Visens Titel eller nævnte dens Personer eller dens Hovedhandling, saa at det blev omtrent uanvendeligt ved enhver anden Vise, til Eks. naar det nævnte Erik Kongen hin unge eller Marsk Stig, Hans Frost eller de Paaskesønner.

Og her kan nu et vigtigt Forhold iagttages. Der findes ingen Viser, hvis Omkvæd i en saa udpræget Grad hører til den nævnte Art som dem, vi henregner til de historiske eller som i alt Fald Sv. Grundtvig har optaget i det tredje Bind af sit Værk sammen med de egentlige historiske Viser. Af dette Binds 68 Viser hører blandt de Viser, som har Omkvæd, vel 47 til de foran nævnte Kategorier, hvor enten Personer er nævnte med Navn eller Visens Hovedhandling er berørt, og kun 19 har et Omkvæd, der staar helt uafhængigt af Indholdet og henpeger paa de Syngende, Naturen eller andet. Men man vil atter mellem disse Viser iagttage en bestemt Forskel mellem dem, der omhandler de ældre Tidsrum, og dem, der angaar Tiden efter Valdemar Sejrs Død. Medens af de Viser, som vedrører Tiden før 1241, noget over Halvdelen har et Omkvæd, der ikke staar i nogen Forbindelse med Indholdet, er Forholdet i den Grad forandret for den følgende Tids Vedkommende, at henimod ni Tiendedel af disse Viser har et Omkvæd af den ovennævnte Art¹. Dette Forhold vil mulig kunne benyttes som et Hjælpemiddel til at bestemme enkelte Visers Tilblivelsestid, deres Karakter af at være omtrent samtidig med den omtalte Begivenhed eller meget eftertidig.¹

Ogsaa udenfor disse historiske Viser vil jo mangt et Omkvæd pege paa en bestemt Visetekst. Trofastheden i Bevaringen af det oprindelige Omkvæd faar sit Udtryk ved at det kommer igen, uagtet Viserne foreligger i mange Former. Saaledes findes „Fru Ellenskær hun kan vel

¹ Af de i 3. Bind optagne Viser Nr. 115—141, ialt 27, sigter Omkvædene ved 11 formentlig til Indholdet, 16 staar uafhængigt; ved Viserne Nr. 142—182, ialt 41, hvoraf de to (Nr. 156, 170) mangler Omkvæd, angaar 36 Indholdet, 3 staar uafhængigt (Nr. 142, 155, 180).

Raaden sige“ i 8 Former, „Hr. Nilus og Hr. Tidemand“ i 11, „Fordi træder Ebbe Skammelsøn saa mangen Sti vild“ i 8 Former (Nr. 291, 332, 354).

Hukommelsen vil jo ogsaa have en god Støtte, naar Omkvædet giver netop Visens særlige Grundtone, saa at den Stemning, den udtaler, den Lære, der ligger skjult i den, den Forudsætning for Handlingen, som er dens Udgangspunkt, her kommer til Orde. Ofte er dog Udtalelsen af en saa almindelig Art, at den vilde faa passende Anvendelse ved mange Viser, og dog har ingen Form svigtet: „Hvad heller I vinder mig eller en saa vænen!“, 10 Former, „Nu længes ham udi Landen til den ærlig“, 13 Former, „Selv var hun stolt i sin Hue“, 16 F.¹

Allermest skulde de Omkvæd synes udsatte for Fare, der gaar aldeles paa egen Haand, saaledes dem, der har Dansen for Øje eller som indeholder en almindelig Udtalelse om Naturen. Ved de sidste træder den Vanskelighed ved at benytte den fulgte Undersøgelsesmaade frem, at Viser med et Enkelt-Omkvæd om Naturen sædvanlig kun foreligger i faa Former, hvad der jo kan tyde paa, at de især tilhører en senere Tid. Her kan dog nævnes: „Men Skoven stander al udi Blomster“, 4 Former, „Der springer ud Løven isaa grønne“, 6 F., „Men de Roser og de Lillier, de gror vel“, 5 F., „Saa fagerlig da ligger dér Vejen under Liden“, 6 F. (Nr. 11, 234, 408, 452).

Til Slutning skal dog bemærkes, at der findes Viser, hvortil der allerede i de ældre Optegnelser er knyttet to forskellige Omkvæd eller endog flere². Som Regel er det dog først, naar vi naar frem til Flyveblade eller Optegnelser fra Folkemunde fra de sidste to Aarhundreder, at Sikkerhed i Opbevaringen svigter eller vel egentlig rettere, at Smagen for Udbrud om Naturen især gør sig gældende.

¹ Nr. 20, 250, 298. Nr. 224: Deres Tvang var alt ud af Elskoven, 9 Former (af 10). 262: Stor Sorg bær han i Huen saa tung for hende, 7 F. 407: Det glæder sig saa mangen stolt Jomfru, 7 F.
Nr. 7: 8 Former, 2 Omkvæd; Nr. 10: 6 F., 3 Omkv.; Nr. 40.: 4 F., 4 Omkv.; Nr. 126: 7 F., 3 Omkv.; Nr. 128: 7 F., 3 Omkv.; Nr. 130: 4 F., 3 Omkv.

Grunden er vel ogsaa, at de nydannede eller laante Melodier tvinger Sangerne til at anvende andre Omkvæd, mellem dem kommer tillige de lyd musikalske til at vinde en altfor stor Yndest.

Hvad de gamle Tider angaar, staar vi altsaa overfor noget vidt forskelligt fra Visesangen i Nutiden paa Færøerne, hvor man til Visen knytter snart et, snart et andet Omkvæd¹.

I Tidernes Løb er mange af Omkvædene blevne saa forvanskede, at de er uforstaaelige. Dette gælder saaledes et stort Antal af dem, der kun kendes fra Almuen's Sang i nyere Tid. Ogsaa i Adelsdamernes Visebøger og andre gamle Samlinger kan vi dog træffe paa aabenbare Forvanskninger. Hvordan nogle af disse kan bringes tilbage til deres rette Form, vil maaske følgende Forsøg paa Tydninger kunne vise.

Visen om Kong Erik Emunes Drab har Omkvædene: Under saa grøn en Lide ∞ Kongen af Sverrigs Krone han lader det hævne (Nr. 116, 1 Form). Den sidste Sætning er jo ganske meningsløs, baade ved dens Ordforbindelse og overfor Visens Indhold. I Stedet for Sverig maa der aabenbart have været Tale om Sværd, altsaa: Kongen bær Sværd og Krone, han lader det hævne. „Kongens Sværd“ er baade i Danmark og Sverige det gængse Udtryk for Kongens Ret til at straffe paa Livet; et Forbud siges udgaaet „under Kongens Sværd“, d. e. med Trusel om Dødsstraf for Overtrædelsen. Sværdet er et af Kongemagtens vigtigste Insignier, i Rimkrøniken fortæller Knud den Hellige, hvilken Betydning det Sværd, han modtog ved Indvielsen til Konge, havde for ham; ved Kroningerne blev Sværdet baaret foran Kongerne, allerede paa Harald Hens Mønter ses Kongen med oprakt Sværd. Jfr. Werlauff i Molbechs Nordisk Tidsskrift IV. 175, 194. Smlgn. Omkvædet til Nr. 153, Erik Mændveds Bryllup: I beder for dem, som Kronen skal bære.

¹ Hjalmar Thuren, Folkesangen paa Færøerne, 30 f.: Et mindre Antal Omkvæd har episk Karakter . . . Naar undtages disse og enkelte andre Kvad, har de færøske Dansesange i Reglen ikke fast Omkvæd. De fleste Kvad synges med forskellige Omkvæd og de til Omkvædene hørende Versmelodier. — Om de islandske Viser, hvilke er fra en sen Tid (efter 1400), siger Finnur Jónsson: til 62 Viser findes ialt tæt op imod 100 Omkvæd; men deraf findes en halv Snes ved flere end én Vise (ved to eller en enkelt Gang tre Viser). (Aarb. f. n. Oldkyndighed 1914. 24.)

Visen om Kongemødet i Roeskilde og Mordet paa Knud (Nr. 118, 1 Opskrift) har Omkvædet: Dér Herre Knud Lille blev vejen ∞ I drager Eders forgyldte Spore over de Veje (weye). I dette Efterkvæde er der jo ikke mindste Mening. Tilmed oplyser Grundtvig, at Haandskriftet kun har dette helt skrevet ud én Gang, og at der her staar Spøre. Formodentlig skal der læses: I drager Eders forgyldte Sperlagen over de Vægge. Saxo omtaler i Hamlets Historie „cortinam, quæ etiam interiores aulæ parietes obducebat“, Rimkrøniken lader Hamlet sige: saa togh jek alle spærlaghen nødh, Vedel i sin Oversættelse af Saxo: Amleth lod alle Tapeter oc Sperlagen, som paa Veggene vaare opslagne, falde ned offuer dem. 1524 befaler Frederik I, „at drage vort kongelige Mag . . . mett Silcke, Sperlagen oc flamske Cledher“ (Danske Mag. VI. 188). Store Reces 1643, 2. Bog, VIII, 2: Tapeter eller Sparlagen, som af Silcke ere. Forgyldt Kjortel, Traad findes paa Svensk, jfr. ogsaa Omkvædet til Nr. 77: I Roser udlagt, for gylden er Grenen med al sin Blad.

I Visen om Kong Hakon Hakonsøns Død lyder Omkvædet hos Vedel: Og saar er min Haand af den Brynje (Nr. 142). Men en Brynje saarer jo ikke, hverken en Haand eller andet. Vedels eneste Kilde er Rentzels Haandskrift, hvor der læses: Och saar er min handt aff then brimie. Sv. Grundtvigs Gisninger om at det skulde betyde Brænding eller Ild har han senere opgivet, og han har forstaaet Ordet som Brynje (III. 308, 312, 924). Breme betyder imidlertid Tornebusk. I Visen om Hildebrand og Hilde kastes den unge Pige i et Taarn, hvis Gulv var lagt „med Bremeris; for hverinde Sinde jeg rørte min Fod, de hvasse Ris stod mig imod“ (Nr. 83 A v. 34,35). Omkvædet til Visen Nr. 324 A, Palle dræbes, lyder: Y torn och y brem, hvilket sidste Ord Vedel vilkaarlig har rettet til Blomster.

Nr. 362, Den overbærende Ægteemand har følgende Omkvæd: (A—D) De legte med Hertugens Tavle (E: med Herre Karl og sin Tavel, F: med Hertugen og sin Tevel: G: med Herre Tagens sin Tavel, med Hertugens Tavle). Dette forstyrrede Udsagn har intet med Visens Indhold at gøre; iøvrigt omhandler den Hr. Karl. Hvad der legtes med er vel snarest Musikinstrumenter. Mon der bag Hertugen skjuler sig Herrpucker, Hærpucker? eller Harper? I to franske Digte fra Middelalderen nævnes jævnsidig „harpes, tabours“, „tabourins herpes“ (Willems, oude vlaemsche liederen 10, Godefroy, Dictionnaire de l'ancienne langue française X), men jeg har ikke i Danmark fundet dette franske Navn (ogsaa taborel) for Tamburinen, engelsk tabour, taburn, tysk tabur, taben.

Nr. 429 Bjørn og den norske Kongebrud har Omkvædet: (A) Sorrig bær hun for vinther(en). (B) wientter. Det maa vist rettes Den Sorrig, hun bær, nu forventt er; dette passer fortrinligt med

Indholdet. Jfr. Omkvædene til Nr. 401: Hun kan al min Sorrig forvende, og til Nr. 259 H: Herre Gud, hvor kanst Du Sorrigen vende!

En særlig Bestanddel af vel o. 30 Visers Begyndelse vækker vor Opmærksomhed, da den har en egen tiltalende æsthetisk Værdi, nemlig den saakaldte Omkvædsstamme (Stevstamme), et indledende Vers, der aabner Visen og som afsætter Omkvædet eller i alt Fald nøje forbinder sig med det, medens det derimod kan staa Visens Fortælling fjernt. Verset stiller os mere umiddelbart overfor de syngende, det hjælper os til at forstaa Omkvædet, anslaaer den samme Tone som dette eller giver den Grundstemning, der ellers aander ud af Visen. Uagtet en saadan Stamme kun foreligger i et lille Antal Viser og den moderne Tradition ikke er gaaet videre ad denne Vej, var der jo en Mulighed for at den kunde høre med til Viseformen som en oprindelig Del af dens Organisme.

Hvis vi nu vilde anvende den i det foregaaende fulgte kritiske Prøvemaade paa det Spørgsmaal, om en Omkvædsstamme har været et fast eller et oprindeligt Led ved Viser, vil vi egentlig ikke faa en saadan Antagelse bekræftet. Dog vil det være rigtigt først at betragte de ulige Arter af saadanne Omkvædsstammer.

Den almindelige og smukkeste Form er den, hvor det indledende Vers er bygget som Visens øvrige Strofer og i sin første Linie indeholder Omkvædet; saaledes alle de gamle Former af Visen om Valravnen (Nr. 60, 6 F.).

Ravnen han flyver om Aftenen,
om Dagen han ikke maa,
den skal have den onde Lykke,
den gode kan ikke faa.

Men Ravnen han flyver om Aftenen.

Paa lignende Maade er i Nr. 87 Karl og Margrete i samtlige 3 gamle Former Omkvædet „I rømmer af Lande!“ givet ved den første Strofe og Linie: „Du rømme af Lande, Herre Karl!“ Nr. 138 Sune Folkesøn har ved 7 af sine 11 gamle Former som første Linie og som Omkvæd: „Nu

ligger de Helte vejen!“ De andre Viser med en Omkvædsstamme foreligger kun i en enkelt Form (Nr. 8, 75, 83, 162, 398; Nr. 366 dog i 2 Former). Som tredje Linie af Indledningsstrofen findes Omkvædet i Formen B af Nr. 67, Ridderen i Hjorteham:

I vinder op Seil af Silke,
vi vil seile under Ø,
drømt haver Svenden alle Nat
om saa væn en Mø.

Drømt haver Svenden om Jomfruen al den Nat.

Og dog findes der 4 andre Former, som har det samme Omkvæd, men ikke Strofen, og en af disse er endda skrevet i den ældste Viseoptegnelse, vi i det Hele besidder fra Middelalderen (fra o. 1450). Af Nr. 202, Oluf og Asser Hvid, der har Omkvædet i tredje Linie: „Her er to Jomfruer inde“, foreligger hun en enkelt Form. — Vi faar allerede af det Paaviste ikke noget Indtryk af, at der i Omkvædsstammen ligger et oprindeligt eller et væsentligt Element af Visen.

En anden Art af Indledningsstrofer er saadanne, der ikke indeholder Omkvædet selv, men giver en Forklaring eller en Forstaaelse af det, og her vil Rythmen ofte være ganske irregulær; saaledes Indledningen til Nr. 155, Kong Birgers Søster Bengta, hvis øvrige Strofer er fireliniede:

Jeg tør ikke om lysen Dagen udride,
jeg bær for saa stolt en Jomfru baade Sorrig og Kvide,
de kender min Skjold saa vide.

Her er den tredje Linie Omkvædet, og samme Omkvæd findes i Formen B, der ikke har denne Indledningsstrofe. Af Nr. 249, Den trofaste Jomfru, har kun 2 af 3 Former en saaadan Indledningsstrofe, ligeledes af Nr. 90, Fæstemanden i Graven, kun 1 af 2 Former, af Nr. 387, Lovmand og Tord, kun 2 af 3 Former. Andre Viser foreligger kun i en enkelt Form (Nr. 90, 129, 196). Man tager næppe Fejl i, at disse Præludier er skabte af Sangeren paa staaende Fod. Lærerig er iøvrigt Nr. 132, Dronning Dagmar og Junker Strange. Ingen af dens 3 Former har en Indlednings-

strofe, hvorimod en paa Færøerne optegnet dansk Form har følgende:

Jeg saa Sejl paa Sunden fare
for mangan forgyldene Fløj:
det monne den Herre Strange være,
nu sejler Junker Strange til Fru Dagmar.

I denne Strofes anden og fjerde Linie har vi de følgende toliniede Strofers Mellem- og Efterstev, og Strofen er et karakteristisk Eksempel paa den Art Stevstammer, der i saa høj Grad var yndede paa Færøerne og i Island.

Medens Indledningsstrofen i de saaledes anførte Viser knytter sig naturligt til Visens Indhold eller dens Tone, findes der en tredje Form, som kun er et almindeligt Udbrud af Glæde over Naturen. At vi her staar overfor et nyere Paafund, synes der ikke at være Tvivl om. Den fireliniede Vise Nr. 407, Adelus tages af Kloster, har i Formerne B og C den toliniede Indledning og Omkvædslinien:

Det er saa fagert om Sommeren,
dér Bølgerne leger paa Sand.
Sig glæder saa mangan stolt Jomfru.

Hvortil Formen G har knyttet en fjerde Linie: og mangan velbyrdig Mand. Men af 7 Former har kun 3 et saadant Vers, uagtet de alle har samme Omkvæd. Naar endvidere Nr. 436, Sverkel og hans Søster, i sine 2 Former har Omkvædet: „Der er saa høvisk en Jomfru, der mig tvinger“, men Formen B har lavet en Indledningsstrofe ved at sætte en rimende Linie foran: „Urterne dér de springe“, synes dette nærmest at pege paa en senere Tids Smag. Og hvorfra denne Smagsretning er kommen, overbevises vi om af Nr. 355, Utro Fæstemø, der i 2 Former har et Vers som dette:

Her stunder saa blide en Sommer iaar,
forgangen er Vinter hin kold;
der springer ud Roser og Lilier
og Skoven hun stander saa bold.
Og alt da kommer Bliden.

Denne Vise er dannet efter en tysk Model, ja den har Enkeltheder, som er helt oversatte fra en almen gængs Vise, der efter tysk Skik indleder Fortællingen med at prise Sommeren og de blomstrende Roser i Skoven.

Dette var ikke de danske Omkvædsstammers Skik. Det vil af alle de foran anførte Eksempler ses, at de undgaar at komme ind paa Naturen; naar en saadan Stamme nævner Ravnens Aftenflugt, er det fordi Visen omhandler Valravnen. Det er menneskelig Gerning, Mænds og Kvinders Handlinger, deres Angst og Sorg, som de dvæler ved, ikke ved Naturen.

Det Resultat, som jeg naar til, er altsaa følgende. Den Fasthed, der mødte os ved Bevaringen af den enkelte Visers Omkvæd, synes ikke at være tilstede ved Omkvædsstammen. Dette Forhold vækker for saa vidt stærkere Opmærksomhed, som iøvrigt den lagttagelse kan gøres, at en Visers allerførste Begyndelse netop er det, der i de forskellige Former holder sig mest uforandret; man vil saaledes ved at gennemgaa Folkeviserne i andet Bind af Grundtvigs Værk, Trylleviserne, kun finde et Par Viser, der i de forskellige Former har stærkt afvigende Begyndelseslinier; lignende lagttagelser er gjort andensteds¹. Ved det paa-pegede bliver endvidere den Antagelse svækket, at en Omkvædsstamme skulde i noget større Omfang være gaaet tabt dér, hvor den nu ikke findes. Det læres jo almindeligt, at den toliniede Strofe skal være Visernes ældste Versform, den fireliniede en yngre; hvis dette er rigtigt, er der jo intet besynderligt i, at tre Fjerdedele af de paaviste Omkvædsstammer findes ved de fireliniede. Vi er endvidere naaet til det vigtige Resultat, at de Udbrud af Glæde over Naturen, som findes i flere af vore Visers Begyndelse, tilhører en sen Tid, og man maa vist ogsaa henvise en Del af Omkvædene om Sommer og Blomster til sildige Tider; især i Middelalderens Slutning myldrer de frem. Den Alvor, den dybe Stemning, det rige Tankeindhold, som de gamle Omkvæd i saa høj Grad rummede, er stærkt gaaet tabt, og en vis lys Ensformighed har begyndt at brede sig.

¹ John Meier, Volksliedstudien. 1917. 157.

5.

Versbygningen i vore Folkeviser — hvad enten Talen er om den toliniede eller fireliniede Strofe — er saa simpel, at man næsten kan tro den opstaaet uden noget Forbillede. Har man først faaet Øre for og Trang til at høre Ord med samme Endeklang, vil det ligge nær at stille dem i en saa passende begrænset Afstand som i to Linier med fire Taktslag. En saadan Versform kan betragtes som Mennesket medfødt¹. Om den fireliniede Strofe er det bleven sagt, at den er bleven dannet efter et latinsk Forbillede, nemlig det af Kirken benyttede Septenarvers. Dette er især bleven slaaet fast for den engelske og skotske Folkevises Vedkommende, og da den netop benytter samme Versformer som de danske, skal jeg dvæle derved.

De engelske Visers Strofer er enten toliniede med fire Hævninger i hver Linie eller fireliniede med 4 Hævninger i 1. og 3. Linie, 3 i 2. og 4. Linie. Den toliniede anses for at være den ældste. I sit store Værk over engelsk Metrik² har Schipper hævdet den Antagelse, der synes delt af de fleste Forskere, at Kirkens Septenarvers har været Forbilledet for den fireliniede Strofe. Herimod har Trautmann gjort gældende, at det er et stort Spørgsmaal, om Septenarverset har været anvendt i saa tidlig en Tid. Der findes ganske vist Vers af denne Art af de farende Studenter, saaledes det fra Thøger Reenbergs Gengivelse bekendte: „I et Vinhus vil jeg sige mit Farvel og lægges ned“:

Meum est propositum
in taberna mori . . .

men her er Rythmen trochaisk. I sit Svar paa denne Indsigelse hævder Schipper, at der maa lægges liden Vægt paa den nævnte Forskel, da det latinske Sprog er afgjort trochaisk, den engelske Poesi overvejende jambisk og Rythmen let lod sig forandre fra den ene Art Gænge til den anden ved at udelade Optakten³. Denne Udtalelse om

¹ Gummere, *The popular ballad* 60, 325.

² Jfr. ogsaa J. Schipper i *Pauls Grundriss d. germ. Philologie*, 2. Aufl. II. 2. 210 ff.

³ *Anglia* V. Anz. 123. *Englische Studien* X. 192 ff.

Sprogets Art er maaske rigtig, men naar der alligevel er sket en saa afgjort Forandring i Kraft af det nationale Standpunkt, var det ikke en urimelig Antagelse, at Strofeformen kunde være i sin Helhed fremgaaet af fri Danelse.

Dertil kommer, at Septenarverset jo kun er et enkelt Versemaal indenfor hundrede andre i Datidens latinske Poesi og endda som det synes et sjælden anvendt. Schipper har henvist til den af Bonaventura digtede Sang: *O crux frutex salvificus, vivo fonte rigatus* (O Kors Du Vækst til Lægedom, vædet af Livets Kilde), men dette Digt er først fra o. 1270. Den latinske Kirkepoesi anvendte en Mangfoldighed af Former, det latinske Sprog gav ved sin Bygning, sine Ordformer og Klange en ødsel Lethed til at finde Rim og Rythmer. Hvor Kirken var begyndt, arbejdede Studenterne videre i deres Vagantpoesi. Det har imidlertid været mig vanskeligt at finde Septenarverset anvendt i den kirkelige Poesi¹. Samlingen af „The latin hymns of the anglosaxon church“ (udgivet af Surtees Society, Nr. 23) indeholder saaledes ingen i Folkevisernes Rythme. Paa Grund af den katolske Kirkes „almindelige“ Karakter og dens Anvendelse af det latinske Sprog fandtes der et Fællesskab om Kirkesang hos mange Folk, og raadspørger man Wackernagels Værk „Das deutsche Kirchenlied“, synes man at gøre den samme Erfaring, at Septenarverset, hvis det forefindes, i hvert Fald er saare sjældent, og man bestyrkes i denne Opfattelse ved at benytte de af Dreves udgivne Hymner fra Bøhmen². Her i Norden har Klemming udgivet fire Bind „Latinska Sånger“, man vil i dem finde anvendt et Hundreotal af Rythmer, men næsten aldrig støder man paa en Septenar, og findes den, staar man usikker om, fra hvilken Tid Digtet stammer, eftersom de benyttede Kilder er Breviarier fra den senere Middelalder eller fra en endnu sildigere Tid. Ved at raadspørge

¹ G. Saintsbury, A short history of english literature, 15: findes dette Metrum, er det i hvert Fald sjældent.

² G. M. Dreves, Analecta Hymnica medii ævi. I. Cationes bohemicæ, Leiche, Lieder u. Rufe des 13., 14. u. 15. Jahrhunderts.

den Poesi, som kendes fra den danske Kirke, synes man at faa den samme Opfattelse bekræftet¹.

Man kan vanskeligt tænke sig, at de, som anvendte den nye Rimekunst, ikke skulde selvstændigt være naaede til den lette Form for Versdannelse, som baade de toliniede og de fireliniede Strofer indeholdt. Hvis man har fundet sit Forbillede i Kirkens Tekster, er det i hvert Fald ved en Udvælgelse blandt Kirkens Former, at man har godkendt netop den, der bedst svarede til en fortællende, uden Tyngde vandrede Digtning. En Prioritet for Kirken vil desuden ikke kunne fastslaaes med nogen Sikkerhed, da Kirken kan have fulgt et Mønster ude fra den verdslige Verden², hvis Folkeviser i den ældste Middelalder er os saa at sige ukendte. Paa begge Omraader har en rimelig Overvejen og en medfødt Sans for Sprogets Evne fundet en ensartet Løsning. Kun blev det hos Folkeviserne den eneste Udtryksform, som godkendtes, medens Kunstpoesien ikke lod sig nøje med at vandre ad slige Stier og Stenter, men ogsaa fandt Behag i slyngede og snirklede Havegange.

Der er et Hovedsynspunkt, som det forekommer mig at man ikke kan komme bort fra ved Betragtningen af vore Folkeviser, nemlig at de skulde være noget andet end den hidtil kendte Digtning. Ikke blot skulde de være langt kunstløser end den af Omskrivninger (Kendinger) fyldte Skjaldedigtning med dens regelstrænge Rythmik; de skulde undlade at bære Kirkens højtidelige og, om end paa en anden Maade end ved Skjaldekvadene, skarpt regulerede Form. Viserne maatte ikke skride frem som en Procession af festklædte, men med den rindende Rythmik, som de i Hverdagsdragt arbejdende naturligen følger. Samtidig med at Visen søger at komme den naturlige Tale saa nær som mulig og samtidig med, at der er Tankeforbindelser og Lignelser, for hvilke den afgjort holder sig i

¹ Jeg henviser til de mange kirkelige Digte i *Scriptores Rerum Danicarum* og hos Gertz: *Vitæ Sanctorum*.

² Dette peger Gummere hen paa i *The Cambridge History of english literature* II. 406 f., jfr. *Old ballads* XXX, 303 ff.

fjern Afstand, følger den i det skjulte — altsaa atter efter et Valg — de strængeste Regler og holder fast ved de særlige Udtryk, som den nu engang har kaaret til sin Taleform (jfr. foran S. 233). Igennem Aarhundreder har England ligesom Norden holdt fast ved disse Strofeformer og denne Visestil.

6.

Naar vi skal gøre os de danske Visers Forhold til Viser fra andre Lande klar, maa vi, efter hvad der foran er udviklet, lægge særlig Vægt paa, om ogsaa disse er blevne anvendte ved eller knyttede til Dans, og om de har Omkvæd af en lignende Art og Betydning som de danske Viser. Tillige maa det undersøges, om Udlandets Viser er af den samme episk-lyriske Art som hos os.

Hos Angelsachserne var der en rig lyrisk Poesi, og man vedblev i Normannertiden at digte lyriske Viser, saaledes en Vuggesang, en ret kunstfærdig Gøgesang („Sommer er kommen“); Digteren Chaucer omtaler ogsaa og meddeler delvis Kærlighedsviser. Hvad Ballader angaar, er det bekendt, at England og Skotland havde en stor Rigdom paa saadanne, og at disse er i høj Grad beslægtede med de nordiske. Men spørger vi om deres Alder, føler vi os helt ladte i Stikken, saafremt vi søger efter Beviser udenfor, hvad deres eget Indhold kan udsige. En eneste Vise er opskrevet i det 13. Aarh.; den omhandler Apostelen Judas og en Søster til ham, og uagtet den ved sine fireliniede Strofer ganske har Form som den senere engelske Ballade, iøvrigt uden Omkvæd, kunde man nære Tvivl, om denne Vise med sit bibelske Indhold og sin noget for korrekte Form hører herhen. Først Child har optaget den blandt Folkeviser i sit store Værk *The English and Scottish popular ballads* (Nr. 23). Ellers haves kun en Gaadevise, opskrevet o. 1445, og snart derefter Optegnelser af forskellige Viser om den yndede Folkehelt Robin Hood og hans Kreds; Visen om Slaget ved Otterbourn (1388) synes ogsaa at have været digtet en Snes Aar efter Kampen.

Og bleve de engelske og skotske Folkeviser sungne ved Dans og som Ledsagelse af den? Dette forudsætter omtrent alle Litteraturhistorikere, og dog er der den uheldige Omstændighed ved en saadan Antagelse, at det vist egentlig ikke er muligt at anføre et eneste Bevis derfor. Der kan jo ikke være Tvivl om, at der i Middelalderens ældre Del er bleven sunget til Dans, men Spørgsmaalet er jo dette, om de engelske¹ Ballader fra den Tid, hvori vi kender dem, og i den Form, hvori de nu foreligger, har gjort Tjeneste ved Dans. For en saadan Antagelse kan vel kun et eneste Bevis anføres, nemlig den Slutning, som kan drages fra de tilsvarende episk-lyriske Visers Anvendelse i de nordiske Lande, men Berettigelsen til at drage en saadan Slutning er vel højst tvivlsom, helst maatte den støttes paa anden Maade. Nu er det imidlertid saa, at Balladerne selv næsten afviser en saadan Tanke. Naar det erindres, hvor talrige de Omkvæd er i de danske Viser, som fører os lige ind paa Dansen, er det allerede mærkeligt, at der næppe findes et eneste engelsk Omkvæd, som har Dans for Øje. Naar det huskes, i hvor mangfoldige danske Viser de elskendes Møde under Dansen bliver omtalt, eller Anvendelse af Visesang ved Kædedans er nævnt, eller Dans mere tilfældig bliver omtalt, er det forbavsende, at de engelske Ballader ikke nævner noget lignende. Her træffer Svenden Jomfruen ikke under Dansen, men paa en Spaseretur, ved en Vandring i Skoven, ved Kirkegang eller naar Boldtspil holdes². I Nr. 64, *Fair Janet*, fortælles om et Bryllup, hvor Bruden skal vies til en Franskmand, medens hun dog nylig har i Løndom født en Søn; hendes Elsker kommer tilstede og byder hende op til en Dans, men allerede ved den tredie Omgang styrter hun til Jorden. Døden kommer her som en ulykkelig Følge af, hvad der forud er sket, men til en Dans til Døde

¹ Dette Udtryk vil jeg ofte for Korthedens Skyld anvende i det følgende som Fællesbetegnelse for de engelske og de mindst ligesaa værdifulde skotske Ballader.

² Paul Schütte, *Die Liebe in den englischen u. schottischen Volksballaden* (Disp. Halle 1906) 6, 13 f., 18 f.

som Straf, saaledes som vi kender den fra vore Viser og især fra Visen om Kong Valdemar og hans Søster, har de engelske Viser intet tilsvarende. Tværtimod har de sportelskende Englændere en Beretning om den udholdende Pige fra Anglesey, der vinder en af Kongen udsat Belønning, efter at femten Riddere, der bød hende op, efter Haanden har opgivet at maatte danse hende træt og har trukket sig tilbage (Nr. 220, *The bonny lass of Anglesey*). Disse er egentlig de eneste Tilfælde, hvor Viserne berører Dans, bortset fra en og anden tilfældig Omtale af, at der danses¹.

Ogsaa i andre Kilder fra Middelalderen og Skildringer af dens Kultur har jeg forgæves søgt efter Beviser for en af Balladesang ledsaget Dans². Kunstmæssige Dansere og Gymnastikere omtales derimod oftere, og ved alle Fester og Underholdninger havde Menestrellerne en fremtrædende Rolle; de sang tidt Ballader, ligesom vitterlig nok mange engelske Ballader er digtede af dem, men naar der dansedes, var det efter Menestrellens eller andre Musikanters Spil paa Gige, Fløjte eller Horn. I Chaucers „Canterbury Tales“ og i mange andre af hans Digtninge var der rig Lejlighed til at omtale Ringdance af Mænd og Kvinder under Ledsagelse af Sang, men han kommer intetsteds ind derpaa. Digteren Biskop Gawin Douglas (o. 1520) giver i en af Indledningerne til hans Oversættelse af Æneiden Oplysninger om Dans og Underholdning paa hans Tid, man maatte af dem snarest slutte, at en lyrisk Vise kunde led-

¹ Den lillebitte Mand (Nr. 38) ser i et Trylleslot „ladies dancing“. Boldtpil og Dans er nævnt i Nr. 49 B v. 1 (*The twa brothers*, optegnet i 19. Aarh.): they met three brothers playing at the ba, and ladies dancing hey. I Følge Child er hey et Udraab (O!), ikke den engelske slyngende Dans Hay, som ikke nævnes i Viserne. I Nr. 149 om Robin Hoods Bryllup, en ren Menestrel-Vise, danses der (some dancing a morris, en maurisk grotesk Dans).

² Strutt, *Sports and pastimes of the people of England* 208. Th. Wright, *The homes of other days* 184, 240 ff., 396. Jusserand, *English way-faring life in the middle ages* 214 ff., 334. *Revue Historique* XX. 15.

sage Dansen¹. Prof. Gummere henviser da til, at Ringdansen hørte hjemme hos Almuen, men overfor denne Del af Befolkningen burde Balladerne ikke lade os i Stikken. Det kan næppe heller hjælpe, at „The Complaynt of Scotlande“ (1549) nævner flere skotske Balladers Titel og kalder dem „dances“², thi Skildringen i dette Skrift er hyppigt ikke fri for at være noget opstillet, mulig har Viser af anden Art haft den samme Titel, Complaynt kalder andre Ballader „songs“³, og „dance“ kan her ligesom i andre engelske Kilder betyde Melodi⁴, endelig kan denne Kilde jo ikke oplyse om Middelalderens Forhold⁵.

¹ Jfr. Gummere, *The popular ballad* 47. — Naar det i en Kilde, som nedenfor anføres (S. 380) fortælles om, hvordan Spotteversene om Nederlaget ved Bannockburn „was after many dayes sungyn in dances, in carolles of ye maydens and mynstrellys of Scotlande“, giver denne Sammenstilling af Piger og Menestreller os egentlig ikke en højnende Forestilling om de kvindelige Sangere. Det bør i det Hele erindres, at ligesom der vitterlig nok i Britannien fandtes Danserinder, kendtes der Sangerinder, og hvad vi i Danmark senere kaldte „Visekællinger“ manglede vist ikke. Man burde i det Hele betænke dette ved den hyppigt altfor velvillige Oversættelse af syngende „puellæ“.

² *The Complaynt*, ed. Murray 66 f. Indl. S. 89, 93.

³ Henderson, *Scottish vernacular literature* 348 f.

⁴ Murray, *A new english dictionary*, dance (2).

⁵ At der baade i tidligere Aarhundreder af Middelalderen og i nyere Tid har været danset Ringdanse under Sang, skal ikke bestrides, men en Del Kritik overfor de Kilder, som paaberaabes, er vist paa sin Plads. I Følge Gummere skal de bekendte engelske Strofer, som tillægges Knud den Store, senere af Folket være blevne sungne ved deres Danse (*The popular ballad* 60: „still sung by the people in their dances“). Men siger egentlig Kilden noget saadant?: *quæ usque hodie in choris publice cantantur et in proverbii memorantur* (*Hist. Eliensis* I c. 27, Gale, *Scriptores* I. 505). Svend Grundtvig oversætter: som den Dag idag er synges offentlig i Kor og er i Folkemunde (III S. X). Chorus kan jo godt baade i klassisk Latin og i Middelalderens Latin (se Exempler herpaa Paul, *Grundriss d. germ. Philol.* 2. Aufl. II, 1. 47) betyde Fællessang, Korsang, Sangerkor. I Gummeres mange fortrinlige Undersøgelser over Balladerne tillægges der Dansen en stor Betydning — og de fleste Litteraturhistorikere synes at dele denne Opfattelse — dog indrømmer Gummere, at de historiske og meget lange Ballader sjældent, om nogensinde, er bleven benyttede til

Der findes en Udtalelse af Professor Gummere¹ om, at „oprindelig blev Ballader altid sungne og havde altid et Omkvæd“. Den sidste Sætning siger han er „paavist af Prof. Steenstrup“, men han føjer til, at for Englands Vedkommende staar Sagen ikke saa klart, om han end mener, at Sætningen er rigtig og kan bevises. Den statistiske Opførelse godtgør, at der blandt de 305 i Childs Værk optagne Ballader er 106, der bærer Vidnesbyrd om i en eller anden af deres Former at have haft et Refræn eller Kor; af o. 1250 Former af Viser har 300 et Omkvæd, i de ældre Viser med toliniede Strofer (ialt 31) savner kun 7 Refræn.

Det forekommer mig dog, at Childs Værk ikke kan benyttes som Grundlag for en Statistik. Det er langt mere broget i sin Sammensætning end Grundtvigs „Folkeviser“, det rummer talrige Ballader, der er bleven til længe efter Middelalderens Slutning og til Eks. omhandler Begivenheder fra de sidste Aarhundreder, det omfatter Gadeviser og enkelte kunstmæssige Digte. I Stedet for at gaa den statistiske Vej vil de efterfølgende Betragtninger formentlig bedre belyse de engelske Omkvæds Egenart i Modsætning til de danske og derved tillige bidrage til yderligere at bestemme Karakteren af de sidste.

Først og fremmest bør det slaas fast, hvad der falder ind under Begrebet et Omkvæd, og især et Omkvæd som hos de nordiske Viser. Den simple Gentagelse af en Verslinie eller af Halvdelen af en Linie ved hver Strofes Begyndelse eller Slutning er ikke et Omkvæd², vi kender dette jo godt fra danske Viser, der dog tillige har et Omkvæd. Ikke heller bliver en i hver Strofe genkommende Linie, mulig med en Ændring af enkelte Ord, til et Omkvæd, naar dog i saadanne Linier de samme Personer om-

Dans (Old english ballads LXXII f.). Saa vidt ses har kun K. Ehrke (Das Geistermotiv in den schottisch-engl. Volksballaden 97, 115) udtalt Tvivl om, at Balladerne i det Hele er bleven sungne til Dans.

¹ Fr. B. Gummere, *The popular ballad* (1907) 72 f.

² Dette bemærker jeg i Anledning af Child, Part VI. S. 324: The fourth line repeated as burden.

tales som dem, hvorom Visen handler. Der findes intet Omkvæd i Nr. 3 *The false knight upon the road*, hvor den i hver Strofe tilbagekommende anden Linie og fjerde Linie angiver den spørgende og den svarende: *quo* [sagde] *the fausse knight upon the road* — *quo the wee* [lille] *boy, and still he stude*. Disse Personer hører jo med til Beretningen og har ikke noget med Visesangeren eller de udenforstaaende Omgivelser at gøre. I Visen Nr. 12, *Lord Randal*, indeholder hver Strofes to første Linier et Spørgsmaal i genkommende Form til *Lord Randal, my son*, og i de sidste to lyder Svaret til hans *mother*. I Nr. 13, *Edward*, falder Spørgsmaal og Svar afvekslende mellem de i hver Strofes anden Linie nævnte *son Davie, son Davie* og *mother lady, mother lady*. De her nævnte Prøver vil ogsaa kunne give et Indblik i, hvorledes de engelske Viser langt mere end de danske er tilbøjelige til en vis skematisk Bygning. Undtagelsesvis træffer vi lignende Former i nogle danske Viser, som det er lærerigt at betragte. I Nr. 341, *Den forgivne Datter*, bestaar de faa Strofer af Spørgsmaal og Svar; det tredobbelte Omkvæd er: *Elselille, kær Datter min!* ∞ *Moder min!* ∞ *Jeg har saa ondt, jeg har saa ondt for Hjertet*. Visen kendes kun fra to Optegnelser i Nutiden. I Nr. 340, *Svend i Rosensgaard*, der ogsaa alene kendes fra Nutiden, findes et lignende tredelt Omkvæd: *Svend i Rosensgaard!* ∞ *Kære Moder min!* ∞ *I vente mig sent eller aldrig!* Saaledes har de danske Viser ment, at der til en Vise hørte (foruden at Navnene paa de samtalende nævntes) et Omkvæd af sædvanlig Art.

Det var Skik i England at ledsage første Strofe af en Vise med et Udraab, hvorved man slog til Lyd, et *O, I, Hey* eller lignende, men dette kan vel knap kaldes et Omkvæd, selv om det blev gentaget ved enkelte Strofer i det følgende eller ved Slutningsverset¹.

Det næste Spørgsmaal vil være, om Balladerne fremviser lignende Omkvæd som dem, der maa betragtes som de mest betegnende eller dog som de i poetisk Henseende

¹ Child Nr. 33 G (S. 306): *I I I* is added as burden to every second and fourth line; andre Former har: *a wee*.

værdifuldeste hos de danske Viser, nemlig dem, der ved at indeholde Personernes Navne ligesom angiver Visens Titel eller som fremdrager dens Hovedhandling eller Grundtanke. Af saadanne findes der nogle, om de end kun er knyttede til enkelte Former af Visen, eller de er sammenlængede med et andet Omkvæd af lydmusikalsk eller af anden Art¹.

Blandt de andre Omkvæd er der et Par, der dvæler ved Kærlighed til Kvinder, en Del, der udtaler sig om Naturens Skønhed og om smukke Blomster. Her møder der os en langt rigere Flora end i de danske Viser, nemlig ikke blot Roser og Lillier, men Lyng, Gaaseurt, Enebær, Rosmarin o. s. v. Besynderligt nok bestaar dog Omkvædet ofte alene i, at Navnene paa disse Blomster og Buske nævnes. Man maa vel ogsaa undre sig over, at et Stednavn, især Navnet paa en Købstad, skal være Omkvædets eneste Indhold, hvad der dog ofte er Tilfældet². I det Hele faar man Indtrykket af, at der er lagt langt større Vægt paa Lyd end paa Tanke, og dermed naar vi til den Art Omkvæd, som er de hyppigste, hvad jeg vil kalde de lyd-musikalske; det fortjener at erindres, at England i Slutningen af Middelalderen og i det 16. Aarh. havde et rigt udviklet Musikliv. Ret naturligt er det, at man begynder en Sang med at slaa til Lyd, og et *Hey down, hey down* runger som Gongonen, men det er ogsaa bleven mangen Vises eneste Omkvæd; i andre Viser bringer Lyden andre Instrumenter i Erindring. Og tidt er et Ord, som oprindeligt indeholdt en Mening, bleven en bar Klang uden Tankeindhold.

¹ Child Nr. 9: ∞ Even by the good Earle of Northumberland (omtrent ligesaa i alle 5 Former). 14 B D: Annet and Margaret and Marjoric, A C har hver sit forskellige Omkvæd, E intet. 18: ∞ As I am a gentle hunter (5 Former af 6; B et forskelligt). 33 F: And bar aye yer bower door weel! [luk vel Eders Kammerdør!], men de 6 andre Former har intet, et forskelligt eller et lydmusikalsk. 65 ∞ And bonnie Susie Cleland is to be burnt in Dundee (1 af 9 Former). Jfr. ogsaa Nr. 1 C D; 7 (af 9 Former har 3 to afvigende Omkvæd, de andre intet); 10 (mange forskellige Omkvæd); 286 (om Walter Raleigh † 1618).

² Child Nr. 9, 10, 14, 20, 65, 86, 286.

Af Krønikeforfatteren Fabyan (o. 1500) er der optegnet et Rim om Slaget ved Bannockburn (1314)¹, og hvis dette virkelig stammer fra denne Tid, maa Omkvæd af denne Art have været yndede fra gammel Tid:

Maydens of Englonde, sore maye ye morne,
for your lemmans, ye haue loste at Bannockisborne
— with heue a lowe —
What wenyth the kyng of Englonde,
so soone to haue wonne Scotlande
— with rymbylowe —

De to Omkvæd i 3. og 6. Linie, som endnu er de engelske Sømænds Raab, har lige saa lidt Mening som de danskes Hivohøj.

Vi spørger endvidere, om der i England er nogen Fasthed i at bevare Omkvædet ved den samme Vise. Mulig foreligger de engelske Viser gennemgaaende ikke i et fuldt saa stort Antal Former som de danske, men man kan iagttage, at netop de, der mangler Omkvæd, ofte foreligger i et betydeligt Antal Former, og da de overalt mangler et saadant, kan det næppe være i Kraft af Tilfældighed². Vi ser endvidere, at i Viser, for hvilke et Omkvæd kendes, vil der i andre Former mangle et saadant³, eller Omkvædet vil kun bestaa i en musikalsk Lyd⁴, eller de forskellige Former af samme Vise vil have forskelligt Omkvæd⁵. Kun

¹ Robert Fabyan, *The new chronicles of England and France*, ed. H. Ellis, 420: this songe was after many dayes sungyn, in daunces, in carolys of ye maydens and mynstrellys of Scotlande.

² I 6 Former foreligger Nr. 91; i 7 Former Nr. 49, 64, 69, 77, 96; i 8 Nr. 73, 95; i 9 Nr. 39, 75; i 10 Nr. 62, 63; i 11 Nr. 76; i 15 Nr. 53; i 16 Nr. 99; i 18 Nr. 58.

³ Nr. 4 A har et tvedelt Blomsteromkvæd, de 7 andre Former intet. Nr. 15 af 2 Former har 1 et Omkvæd. Nr. 65 af 9 Former 1.

⁴ Nr. 24 af 2 Former har 1: Sing fal la etc. Nr. 107 A intet, B har til Slutning: chorus. Ting dilly etc. Nr. 109 A B intet, C: Hey down, down etc. Nr. 275 af 3 Former har 1: Tal lara ta etc.

⁵ Nr. 1 to eller tre forskellige Omkvæd i 4 Former, Nr. 5 af 8 Former 3 intet, 5 to afvigende. Nr. 7 af 9 Former 6 intet, 3 to afvigende. Nr. 11 elleve Former med 5—6 forskellige Blomsteromkvæd. Nr. 17 af 8 Former 2 intet, 6 afvigende. Nr. 20 blandt 12 Former mindst 9

nogle faa Viser, der har flere Former, har holdt fast ved det samme Omkvæd¹.

Naar jeg efter disse Betragtninger over Omkvædenes Karakter vilde vende tilbage til et statistisk Overskue, maatte Resultatet blive dette, at selv om man i videste Maal tager de rent musikalske med, og selv om man ser bort fra, at adskillige af de i Childs Værk optagne 305 Ballader ikke er ældre end vore Oldeforældres Dage, har ikke synderlig over en Fjerdedel haft et Omkvæd. Vi maa aabenbart betragte Manglen af Omkvæd som det sædvanlige; allermost vil vel en Dansk undre sig over, at hos de fleste af de i andet Bind trykte Trylleviser et Omkvæd savnes. Ad en anden Vej vil vi faa det samme Resultat bekræftet for den ældste Tids Vedkommende. Der findes ialt 10 Viser, som er optegnede i Tiden før 1500², men kun ved en eneste af disse er der tilføjet et Omkvæd; i Spidsen af Visen Nr. 115, *Robyn and Gandelyn*, staar: *Robynn lyth in grene wode bowndyn*, hvilket af forskellige Grunde kunde vække Opmærksomhed³. Der kunde derfor nok spørges, om ikke Anvendelsen af Omkvæd skyldtes en Paavirkning fra de nordiske Lande. Flere af de Viser, som har Omkvæd, er beslægtede med nordiske Viser, og en af Viserne med Dobbeltomkvæd, der er bleven optegnet paa Shetlandsøerne (Nr. 19, King Orfeo) har tilmed

forskellige Omkvæd, især om Natur, Blomster. Nr. 110 ialt 12 Former, A: Sing trang etc.; K: O we'll go no more a roving; Brudstykket L har mulig et Omkvæd; 9 andre intet.

¹ Nr. 16 (4 Former), 18 (5 Former ens, 1 forskelligt), 25 (4 F.).

² Se Opgørelsen hos E. Flügel, Zur Chronologie der englischen Balladen, i Anglia XXI. 312 ff.

³ I Følge J. Bing skulde Child i sit Glossar jævnstille bowndyn med oldnordisk búinn; men dette er vist en Misforstaaelse fra Bings Side. Moltke Moe gætter paa oldn. bundinn (Letterst. Nordisk Tidsskrift 1902. 462). Dette hed dog ogsaa paa ældre engelsk bowndyn. Mærkeligt er, at Visen aldeles ikke taler om, at Robin (i denne Vise ikke Robin Hood) skulde ligge bunden i Skoven. Jfr. Omkvædet til Visen hos Grundtvig Nr. 10, Ulv van Jærn: Det klager den Svend, som fangen ligger paa Heden; Visen angaar ikke noget saadant Forhold. Derimod Nr. 159: Fordi ligger Svenden udi Bøjen. Smlgn. Nr. 160.

et Omkvæd¹ ikke i engelsk, men i dansk Sprog: Scowan
 ūrla grūn ∞ Whar giorten han grūn oarlac.

— Jeg skal opgøre Hovedresultatet af den foregaaende
 Undersøgelse. De engelsk-skotske Viser har kun sjælden
 Omkvæd², og dette er af en helt anden Art end Omkvæ-
 dene i de nordiske Viser, som i den Henseende saa langt
 overgaar Balladerne, at en Sammenligning ikke kan taales.
 Balladernes Omkvæd rummer næsten aldrig en fra indivi-
 duelt Standpunkt udtalt Følelse eller Opfattelse; de har
 ikke de danske Omkvæds gribende Udbrud eller vægtige
 Sætninger. De danske udtaler ved deres Indhold Bevægelse,
 enten i ydre Henseende (Dans, Ridt, Roning) eller som
 Udslag af en indre Magt (Længsel, Kærligheds Attraa, Ru-
 nernes Draging), medens de engelske snarere er Udtryk
 for en vis Stilstand, som naar de udraaber Stednavne og
 Blomsternavne. Omvendt søger de danske gennem en uændret
 Form at være den fremskridende Visefortællings hvilende
 Baggrund, medens de engelske har megen Tilbøjelighed til
 at lade Omkvædet ændre sig eller blive tilpasset efter hver
 Strofe. Ret karakteristisk er det ogsaa, at de engelske Roser
 og Lillier saa godt som altid sigter mod virkelige Blomster,
 medens de danske med kun faa Undtagelser derved tænker

¹ Vistnok: Skoven aarle grøn ∞ hvor Urterne grønnes aarle! Om For-
 tolkningen se A. Olrik og Sofus Bugge i Arkiv f. nord. Filologi VII.
 116 ff. Jfr. en Optegnelse hos J. Jacobsen, Det norrøne Sprog paa
 Shetland 152. — Aarlig, d. e. aarle, er et i danske Omkvæd yndet
 Ord; Nr. 12: Men nu gælder Ørnen i Bederlund saa aarlig. 76 E F:
 Hvi tvinger I mig saa aarlig! 186: Saa aarlig om Sommer. Jfr. Om-
 kvædet hos Child Nr. 7: ∞ All in the night sae early. — Om Urter
 se 338 A (ny): Mens Urterne gro ∞, jfr. 357 A; 426: Men Skoven
 stander grøn, men Skoven stander al udi Urter og Blomster.

² Sjældenheden af Omkvæd i Balladerne er saa meget mere mærkelig
 som Omkvæd (ofte fireliniede) og Kor var ret almindelige ved Iyriske
 Digte og Viser og i kirkelige Sange. W. Chappell, Old english popu-
 lar music, a new edition by H. Ellis Wooldridge I-II (1893). F.
 M. Padelford, English songs in manuscript Selden B 26, i Anglia
 XXXVI. 79 ff. Fr. L. Limbert, Beitrag z. Kenntnis der volkstüm-
 lichen Musik insbesondere der Balladenkomposition in England.
 1895.

paa unge Piger og Fruer¹. Synet paa Naturen, paa Dagens Tider og Aarstiderne faar et mere varieret Udtryk i de danske Omkvæd end i de engelske. De sidstes Omkvæd faar let en regulær Rythme, de tvedelte Omkvæd har ofte Rim, hvilket i danske Omkvæd er sjældent. De danske sigter hyppigt mod Dansen, medens dette aldeles ikke mærkes i de engelske, der derimod knytter sig til Musikken og let bliver rent lyd-musikalske.

I sin Helhed og i ethvert Fald naar en Sammenstilling gøres med de nordiske, maa Balladernes Omkvæd betragtes som en Afart, og der kan ikke være Tale om, at Omkvæd af den engelske Art skulde have givet Impuls til Udviklingen af Omkvædene i Norden.

Til Slutning skal nogle Bemærkninger gøres om Omkvædsstammen. Det synes ret sikkert, at nogen saadan ikke er bleven anvendt i England. Vi træffer ganske vist en saadan hos Child Nr. 2, *The Elfin Knight*, men rigtig nok kun i to af dens tolv Former, der stammer fra en Optegnelse i Nutiden og fra et trykt, vistnok skotsk Flyveblad fra o. 1670, hvor Verset ikke staar ved Visens Begyndelse, men bag efter den; den mundtlige Oplysning, der blev givet om Sangmaaden, efterlader Tvivl om, hvordan det egentlig er bleven anvendt². Da dette Vers nævner Norge, og da det vides, at denne Art Stevstammer var særdeles yndede i Norge og paa Færøerne, er det næppe urimeligt at tænke paa en tilfældig Paavirkning fra disse Lande. I en anden Ballade, Nr. 10, *The two sisters*, møder

¹ Omkvædene til følgende danske Viser nævner Rose og Lillie som Planter Nr. 77, 126, 237, 267 F, 408. Som Betegnelse for Kvinder i: Nr. 59, 68, 84, 85, 111, 246, 268 E F, 280, 325 A B, 326, 338 D, 345, 389, 412, 464, 467, 483 H. Tvivlsomme er: Nr. 55, 146, 192, 201.

² My plaid awa, my plaid awa,
and ore the hill and far awa,
and far awa to Norrowa,
my plaid shall not be blawn awa.

Omkvædet er: ba, ba, ba, lilli ba. ∞ The wind hath blown my plaid awa. Der er nogen Forbindelse mellem Visens Indhold og Omkvædet.

der os i 3 blandt 21 Former et Vers, der afsætter Omkvædet; det er her af den ejendommelige topografiske Natur. Efter Strofens første Linie følger: *Edinburgh, Edinburgh*, efter dens Gentagelse *Stirling for aye*, og efter den sidste Linie: *Bonny Saint Johnstone stands upon Tay!*, der vel er det egentlige Omkvæd¹. De andre Former af Visen stræber efter at udraabe andre Byer, saaledes *Binnorrie* eller *London*, eller de har Omkvæd af ganske anden Art. Der mærkes afgjort en lignende Trang til at vække Opmærksomhed hos de Omstaaende ved at lade Scenen for Visens Handling være Hjemegnen som den, der karakteristisk kommer frem i mange Indledningsvers, der besynger frodig eller skøn Natur i Omgivelserne; men man har rigtignok det bestemte Indtryk af, at Sangen udgaar fra en Mene-strel.

7.

De danske Folkeviser er fortællende lyrisk-episke Digte og danner derved en Modsætning til Tysklands Folke-digtning. Vi har over 500 Ballader fra Middelalderen og ingen Lyrik. Jeg har i „Vore Folkeviser“ fremdraget denne overordentlige Forskel². Rektor Rikard Steffen vil i sin Bog om „Enstrofig nordisk folklyrik“ (1898) — en lærerig Undersøgelse med ypperlige Egenskaber — give mig Ret i, at „Visedigtningen havde i Tyskland et overvejende lyrisk Præg, medens den nordiske i det mindste i højst væsentlig Grad har en lyrisk-episk Karakter“ (S. 125). Derimod vil Steffen aldeles bestride, at Lyrik af den Art, som indtager en saa dominerende Stilling i den tyske Visedigtning, skulde være fremmed for os i ældre Tider, og at der ikke skulde være naaet Spor deraf ned til vore Dage.

I Følge Steffens Opfattelse skal jeg ved Betragtningen af den tyske Lyrik væsentlig have støttet mig til Bøhmes „Altdisches Liederbuch“, hvor Hovedmængden af Viser er taget fra Visebøger fra det 16.—18. Aarh. Steffen har

¹ Netop samme Stevstamme findes i Nr. 10 *The cruel mother F*, alle de andre 12 Former har 4—5 forskellige Omkvæd.

² S. 31 ff. *The medieval popular ballad* 34 ff.

dog ganske Uret i, at jeg ikke skulde have benyttet mange andre Visesamlinger; jeg har kun henvist til Bøhmes Bog som den nyeste, nærmest liggende og i flere Henseender righoldigste Udgave. Om alle hine Samlinger gælder imidlertid, at Udgiverne næsten udelukkende har kunnet bygge paa Optegnelser og Meddelelser fra forholdsvis sildige Tider; jeg vilde ved at henvise til Uhlands og andres Samlinger være naaet til det samme Resultat, at der savnes et virkeligt Fond af episke Viser. Man vil endvidere i Viser, der nærmer sig til at indeholde en Fortælling, finde, at de angaar „en Jomfru“, „en Ridder“, men ikke navngivne Personer. Imidlertid er det heller ikke Sætningen om Tyskernes Mangel paa episke Viser, at Steffen vil bestride; han vil kun hævde, at jeg ved at benytte Optegnelser fra samme Tid som de tyske, altsaa vore haandskrevne Visebøger fra det 16.—17. Aarh., vilde træffe paa lyriske Viser. Dette godtgør jo imidlertid kun, at her i Norden havde Smagen og Sansen for ren Lyrik paa denne Tid bredt sig, vel især fra Tyskland, men dermed var intet Bevis ført for at denne Smag var tilstede i Middelalderen, eller for at nogen af de i disse Samlinger optegnede lyriske Viser skulde stamme fra en tidligere Tid, hvad vel heller ikke nogen har paa-staaet. Derimod er der fuldt Bevis for, at der i Tyskland gennem Aarhundreder havde været en rig og blomstrende Lyrik.

Det staar fast, at Tyskland havde Kærlighedsviser, Tagedlieder, Vandreviser, Majsange, Gaadeviser, Sommer- og Vintersange, Studentervisser og lignende delvis helt tilbage til det 12.—13. Aarhundrede, medens vi paa den Tid har slet intet af denne Art at opvise. Det tyske Folks afgjorte Sans for Lyrik og dets Kald for denne Digtart afspejler sig desuden paa andre Omraader. Dets aandelige Sange og gejstlige Viser bygges aldeles efter Mønstret fra de verdslige Tagedlieder, Vandreviser, Morgensange o. s. v. Deres Form, deres Begyndelseslinier eller hele Strofer af dem er kun verdslige Viser i gejstlig Forklædning; vi har i Danmark lignende kirkelige Sange, men uden at have det verdslige For-

læg. End ikke den latinske Vagantpoesi kan paavises herhjemme.

Det lader sig ikke gøre at tildele de Danske nogen ren lyrisk Digtning, fordi man kan pege paa forskellige fundne Flagrevers. Disse var mig fuldt bekendte¹; de har hæftet sig snart til en, snart til en anden Vise; det er lyriske Udbrud, ikke Digte i udvokset Skikkelse; enkelte er kønne, de fleste dog af et usammenhængende Indhold, som kun Rimet, ikke Meningen, binder sammen, altsaa vrøvlevorne, som vore Børneremser, de har kun sjældent været det Grundlag, hvorpaa en lyrisk Vise af større Omfang eller dybere Betydning har kunnet danne sig².

Ved ikke at have Øje for den paapegede Forskel vil man komme til at miskende den Modsætning, der fandtes mellem dansk og tysk Naturel. Balladen var som skabt for det danske Sind; her kunde under tilbageholdende Former en Udtalelse om Følelseslivet finde Udtryk, her kunde Sansen for dramatisk Kraft og djærv Replik komme til at virke, medens derimod hos de Tyske Beretningen let blev tør eller løb ud i det altfor subjektive. De tyske historiske Folkeviser er, saaledes som deres Udgiver v. Liliencron betegner dem, snarere „politiske Folkedigtninge“ med bestemte Formaal³, ofte tørre Beretninger eller haandværksmæssige Rimerier uden Evne til at kunne fortælle. Af

¹ Steenstrup, Vore Folkeviser 151, 153, 169 ff.

² Jeg kan ikke se, at R. Steffen anfører andre Eksempler paa ældre enstrofig Lyrik end de ovenfor angivne. Om Smaavers og Penneprøver har jeg talt ovenfor S. 234 ff., ligeledes har jeg redegjort for Indledningsstrofer om Naturen, deres Alder og deres Værdi, S. 363 ff. Fra episke Viser kan godt enkelte Strofer, især Repliker, flagre paa egen Haand, tilmed fra ét Land til et andet (se Dania VI. 99, Grundtvig-Olrik V. 2. 248, Gr. Nr. 306, jfr. foran S. 356). Smaavers kan man jo ogsaa tænke sig lavede blot som Tekst for og Angivelse af en bestemt Melodi, saaledes som det senere var Tilfældet (se herom Steffen 87 f.). Naar Steffen (S. 145) udtaler en Gætning om, at Vedels moralske og didaktiske Begyndelses- og Slutningsvers skulde af ham være satte i Stedet for lyriske Strofer om Naturen og andet, som han ikke fandt stod i Forbindelse med Visen, da er dette jo vilkaarligt og usandsynligt.

³ Die historischen Volkslieder der Deutschen II. S. I.

egentlige Kæmpeviser, „Heldenlieder“, findes kun et Par, og de er fra den senere Middelalder, Antallet af Trylleviser eller Riddervisier er meget begrænset, hvorfor Goethe da ogsaa siger, at „vore Forfædre ikke har haft Held i denne Digtart“¹; Böhme udtaler, at man maa misunde Nordens Folk og Skotterne deres Skat af skønne Ballader².

Om den Maade, hvorpaa de tyske Folkeviser foredroges, raader den samme Opfattelse som overfor de engelske. Man har ogsaa paa dem uden videre overført, hvad der var erfaret her fra Norden. Man har forsømt at undersøge to Ting, nemlig om de tyske Viser ledsagedes af Dans og om de havde Omkvæd. Vildledende har det fremdeles virket, at man har draget Slutninger ud af Viser fra Ditmarsken. Det var dog værdt at betænke, om ikke denne Landsdel Syd for Eidermunden udviste ganske særegne Forhold under Paavirkning af Skikke og Kultur hos de Danske. Saaledes vil man stadig se Visen om Hr. Hinrich (Uhland Nr. 128, Böhme Nr. 12) paaberaabt. Denne Vise, som Uhland har kaldt „en Juvel blandt de tyske Folkeviser“³, er alene kendt fra Nord-Ditmarsken; den er utvivlsomt en dansk Vise, overført til Plattysk, hvilket ikke blot enkelte sproglige Udtryk, men den med danske Viser helt overensstemmende Form godtgør⁴:

Hr. Hinrich und sine Bröder alle dre
— vull grone —
se buweden ein Schepken tor Se
— umb de adlige Rosenblome. —

¹ Böhme, Altd. Liederbuch S. XXX.

² Böhme S. XXVIII.

³ Karl Bode, Die Bearbeitung der Vorlagen in Des Knaben Wunderhorn. Palæstra Bd. 76. 245.

⁴ Allerede Müllenhoff, Sagen, Märchen u. Lieder der Herzogth. Schleswig, Holstein u. Lauenburg XV, 43 ff., fandt enkelte Udtryk fremmedartede; han formodede, at Visen oprindeligt var hollandsk. Paul Alpers, Untersuchungen über das alte niederdeutsche Volkslied 52, 56 er kommen til samme Resultat som jeg. — Böhme anser Visen for ældgammel bl. a. fordi han finder Spor af Bogstavrim i den, hvilket er ganske urigtigt. Med Visens Omkvæd kan sammenlignes følgende hos Grundtvig Nr. 146 A: Marsk Stigs Døtre: Op Ros og ædelige Blomme! ∞, 412, Hr. Saksel (3 Former): Den Rose og ædelig Blomme.

Nogen stærk Indvirkning paa Dithmarskerne kan iøvrigt den danske Skik ikke have haft, thi efter Kong Hans' Nederlag ved Hemmingstedt digtedes der 9 forskellige Viser derom — om en af disse hedder det endog, at den „wert vor einen ditmarschen danz gebuket“, — men ingen af Viserne har et Omkvæd¹. En anden Vise fra Dithmarsken, *Nachtigall*, Uhland Nr. 15 B, Böhme Nr. 39, har Omkvædet: *Van gold dre rosen*, og da den i en anden tysk Form, der ikke stammer fra Dithmarsken, mangler Omkvæd, synes vi atter at stiljes overfor noget stedligt ejendommeligt².

Saafræmt det ikke paa anden Maade kan bevises, at tyske Viser har Omkvæd, vil det være rigtigt at se bort fra disse Viser, der opstod saa nær ved dansk Omraade. Som ved de engelske Viser gælder det endvidere om at fastslaa, hvad der er et Omkvæd. Naar til Eks. en Vise lader hver Strofe slutte, i rytmisk Forbindelse med Versets Linie, med Ordene *Du wackers Mägdelein!*, har den ikke derved faaet et Refræn (Uhland Nr. 158), saalidt som saadant kan siges at foreligge ved genkommende Linier med ensartet formede Spørgsmaal og Svar (Uhl. Nr. 1) eller naar i en Vekselsang om Sommerens eller Vinterens Fortrin den samme Forsikring kommer igen: *all ir Herren mein, der Sommer [Winter] ist fein* (Uhl. Nr. 8).

Genkomsten af enkelte Strofelinier kan af den Grund ikke regnes med til Omkvæd, at disse Linier ikke staar udenfor Viseteksten, men er Led af denne, Udsagn af den samme, der synger Visen, de udgaar ikke fra den omstaaende Kreds eller Koret, de er Led af samme Bygning som Visen eller dog korresponderende med denne, og de er rimede. Vi kan træffe Omkvæd, der ved at være lige saa omfangsrige som Strofen kommer til at udgøre en overvejende Bestanddel af den (saaledes det fireliniede

¹ v. Liliencron, *Histor. Volkslieder* Nr. 212—220.

² Hos Böhme findes som et Tillæg til Nr. 39 en nederlandsk Tekst, der har et Omkvæd, dog ikke det ovennævnte, et tvedt. Dette Forhold giver i det Hele Anledning til den Bemærkning, at Omkvæd synes især at forekomme i Udkanterne ved de tyske Lande. Böhme Nr. 100, 185, 187 fra Holland, Nr. 497 fra Alsace.

Omkvæd hos Uhland Nr. 53, *Das Blümlein*, Bøhme Nr. 144, eller Omkvæd, som endog overgaar Strofen i Størrelse (det fireliniede Omkvæd til den toliniede Uhl. Nr. 5, *Wünsche*). Endelig træder disse Omkvæd i nøjeste Forhold til Vise-melodien, eller de er rent musikalske Udbrud som i den gamle Gøgeviser med dens mange Guckguck (Uhl. Nr. 11, Bøhme Nr. 170), eller som andre Visers *heyaho* etc.

Bøhme udtaler, at „Omkvæd optræder allerede tidligt i Tyskland, ganske vist mest i fortællende Viser“, og han bestemmer deres Art nærmere saaledes, at „man maa tænke sig Omkvædet borte for at faa Visen i sin ikke-sammensatte Stand“, „det har intet fælles med den sproglige Fremstilling“, „det er umetrisk og prosaisk“¹. Hvis Talen var om danske Omkvæd, kunde denne Bestemmelse godkendes, men det er lige saa vist, at det ikke passer paa de tyske. Disse er saa at sige aldrig ren Prosa, som Fler-tallet af de danske, og man vilde til Eks. i samtlige tyske Viser næsten ikke kunne finde en eneste af en saa betegnende langstrakt, endda halvrythmisk Form som: „De Al-grevens Sønner af Laaland, de beder om Freden“, „Mit Hjerte ligger bunden langt haardere end i Jern“ (Nr. 181, 204), hvilke dog er meget almindelige i Danmark. De tyske stræber hen mod en Rythmik, der passer til Visens, og de glider, hvad Indholdet angaar, ofte saa stærkt ind i Vise-teksten, at de er Strofens tilspidsede Slutning², ligesom der raader en fremtrædeude Lyst til at give Omkvædet en afvekslende Form, afpasset efter hver Strofe, med andre Ord en Skikkelse som den, der undtagelsesvis kan forekomme i danske Viser, og som jeg har betegnet som en Afart³, netop fordi de afviger fra Omkvædets egentlige

¹ Bøhme, Aلد. Liederbuch S. XXVII ff.

² Bøhme Nr. 232: für funfzehn Pfeninge, 444 B: eine wackere Dame. Ret betegnende er den paa Latin og Tysk foreliggende Vise fra 15. Aarh., hvor Lebemanden lader hver Strofe slutte med „occulte“, „gar heimlich“. Neues Archiv f. ä. deutsche Geschichtskunde IX. 629. Germania XVII. 181 ff.

³ Vore Folkeviser 81 ff. Goethe har naturligvis Ret i, at det kan anvendes med Held humoristisk (K. Bode i Palæstra Bd. 79. 269), men allerede de danske Visers Længde vil gøre Anvendelsen trættende.

Hensigt at være den rolige, faste Ramme om den skridende Fortælling.

Endnu skal erindres om, at den tyske Vise egentlig aldrig har det tvedelte Refræn, og allermindst er det Tilfældet, at Mellemkvædet har helt andre Forhold for Øje end dem, der er Emne for Omkvædet ved Strofens Slutning. Ligeledes synes Stevstammen helt ukendt i Tyskland.

Man vil maaske studse over Karakteren af de tyske Viser, som er benyttede til Sammenligning, da de jo er saa vidt forskellige i Emne og Formaal fra de danske, og da de ofte fremtræder i kunstfærdig Versform, men jeg har maattet benytte det Materiale, som er tilstede og som henføres til „Volkslieder“, selv om mange af disse Viser langt snarere maa henregnes til Kunstdigtning og endvidere er opstaaet længe efter Middelalderens Slutning. Men Resultatet er dette, at tyske Folkeviser saare sjældent har et Omkvæd¹. Nu siges det ganske vist, at Omkvædene er gaaet tabt i Tidernes Løb, men herfor mangler ethvert Bevis, og det har al Sandsynlighed imod sig. Iøvrigt vilde allerede dette, at den tyske Vise lod sit Omkvæd falde, vise en mærkelig Forskel fra den danske med dens udprægede Evne til at holde fast derved². Man vilde iøvrigt ved at raadspørge den rige tyske Kunstdigtning i Middelalderen erfare det samme, at den ikke har nogen stærk

¹ Dette maa vel ogsaa være Grunden til, at Otto Bockel i sin lærerige Bog „Psychologie der Volksdichtung“, der omfatter den hele Verden, saa godt som intet indeholder om Omkvædet. Bockel maa selv være bleven opmærksom paa denne Mangel, thi han siger: Refrænet i Folkedigtningen fortjente en nøjere Undersøgelse (S. 14). — Iøvrigt udtaler Gummere (Popular ballad 78): Ballade-Omkvædets Historie er endnu ikke skrevet.

² Böhme, Geschichte des Tanzes 27 f.: det kunde saa meget lettere være faldet bort, som det ikke var knyttet til den enkelte Vise. — Den ringe Anvendelse af Omkvæd fremgaar ogsaa af de flamske og hollandske Viser, for saa vidt de virkelig stammer fra en ældre Tid og ikke er rent kunstmæssige. J. F. Willems, Oude vlaemsche liederen; Fl. van Duyse, Oude nederlandsche liederen; Oudvlaemsche liederen en andere gedichten der XIVe en XVe eeuwen.

Tilbøjelighed til at anvende Refræn eller nogen Forstaaelse af dets fulde Værdi¹.

I sin Bog om Dansen i Tyskland udtaler Böhme, at der til en folkelig Dansevise hører et Omkvæd, men i saa Fald maatte der siges næsten ikke at findes Danseviser i Tyskland; iøvrigt anfører han selv talrige Danseviser uden Omkvæd. Nu er der vel ikke Tvivl om, at det tyske Folk var lige saa danselystent som det danske, men Tyskerne benyttede ved Dansen rent lyriske Viser og vel især enstrofede erotiske eller satiriske Vers², der nærmest var en Følgesvend til Melodien eller Bærer af den³. Ballader fandtes jo saa at sige ikke, og allermindst er der Oplysning om, at de Syd for Elben anvendtes til Dans.

8.

De foranstaaende Undersøgelser over engelsk og tysk Visedigtning har ført os til en Bekræftelse af det Resultat, som jeg opstillede ved Indledningen til disse Studier, at den franske Visesang og Dans har givet de Danske Impulsen til den Folkedigtning i Balladeform, der kan forfølges tilbage til i alt Fald tidligt i det 13. Aarh. Her træffer vi baade den tætte Tilknytning mellem Vise og Dans og den rige Anvendelse af Omkvæd, der ogsaa i den følgende Tid blev saa afgjort særtegnende for den franske Folkevise og i det Hele for Digtningen i Frankrig. I en Række af de forskellige Former, hvori den franske Vise og Kunstdigtningen vidste at indbygge sig, træffer vi Refrænet. Saaledes i Rondels, Viserne ved den mindre Kædedans, som vi ofte træffer i *Guillaume de Dole*; den har Refrænet i Spidsen af Visen og efter hver Strofe, enkelte Dele af det

¹ Man vil saaledes kunne sammenligne den tyske „Tagelied“ med den tilsvarende franske.

² Altsaa i Lighed med de bekendte sydtyske Schnaderhüpfel. At Enstrofing er godt kan anvendes ved Kædedans, se Steffen, Enstrofig folklyrik 84 f. Om Landsbyviser og Dans se Bielchowsky, Geschichte der deutschen Volkspoese im 13. Jahrh., i Acta Germanica II.

³ Liliencron, Histor. Volkslieder I. S. XXVIII: Kærlighedsviser og mange andre i Folket sungne Viser blev benyttede fremfor alt som Danseviser.

kan endda være indskudt i Strofeteksten; endvidere i Ballets eller Ballader (i en anden Betydning end ved de engelske Viser) og i de Virelais, som i det 14. Aarh.s Begyndelse skilte sig ud fra Balladen og som beholdt Refrænet ogsaa i Spidsen af Visen, medens Balladen her lod det falde. Men paa alle disse Enkeltheder skal jeg her ikke komme nærmere ind¹.

Derimod kan jeg ikke tiltræde den af Moltke Moe fremsatte Formodning om den nordiske Folkevises Oprindelse². Nordboerne skulde have haft korte lyriske Danseviser, beslægtede med de franske, og disse er bleven sammensmeltede med længere fortællende Digte; om denne Sammensmeltning skulde Omkvædsstammen være et haandgribeligt Vidnesbyrd. Foruden at jeg har rejst stærk Tvivl om, at lyriske Smaavers skulde være forefundne i nogen større Udstrækning, og ganske særlig maa anse dem, som findes, for netop at tilhøre Middelalderens Slutning, kan jeg ikke heller se, at der kan føres noget Bevis for, at Stevstammen tilhørte Visernes ældre Tidsrum (foran S. 366 ff.).

Den danske Folkeviser gik dog, hvad Emnerne angaar, sine egne Veje, den gav Teksten udelukkende et episk Indhold, om end med lyrisk Baggrund, og dertil blev den afgjort ledet af noget, der var egent for Folkets Naturel. Vel vil der i enhver Folkedigtning findes en Skyhed for at give sit personlige Jeg til Pris for Betragtning, men ganske særlig kom den til at præge den danske Folkedigt-

¹ Jeg henviser til J. Tiersot, *Histoire de la chanson populaire en France* 1889. A. Jeanroy, *Les origines de la poésie lyrique en France*, 1e partie ch. 5. Doncieux, *Le romancéro populaire de la France*. 1904. Gröber, *Grundriss der roman. Philologie* II. 1. 944. Fremdeles til: F. Davidson, *Über den Ursprung der franz. Ballade*. 26 ff. Otto Ritter, *Die Geschichte der französ. Balladenformen*. 1914. 187, 199 ff. O. Schultz-Gora, *Zwei altfranzös. Dichtungen*. 1899. 15 ff., 20 ff.; Helen Louise Cohen, *The ballad*. 1915. 18 ff., 21 ff. R. A. Meyer, *Französ. Lieder aus der Handschrift Strozzi-Magliabecchiana* (Beiheft z. Zeitschr. f. roman. Philol. 8. Heft. 1907). 37 ff.

² Steffen, *Enstrofig folklyrik* 173, *Dania* VI. 93. Axel Olrik har en lignende Opfattelse; en lyrisk Digtning, som Indledningsstroferne i flere Viser, er bleven forenet med det fortællende Digt (*Danske Folkeviser i Udvalg* 8).

ning. Derfor undgaar Folkeviserne ethvert Jeg, hvad enten dette indeholder Forfatterens eller Visesangerens Personlighed, eller det er de i Visen optrædende Mænd og Kvinder, som udtaler sig gennem det, og af samme Grund kan man forklare den store Mangel paa danske lyriske Digte.

Det maa være denne Trang til at holde sig i det skjulte, der har bevirket det ejendommelige Forhold, at Viser, som er begyndt med en Selvfortælling, kan hurtigt eller senere opgive denne og afslutte med en Beretning i tredje Person. Dette er Tilfældet med flere danske Viser (Vore Folkeviser 48 ff., The medieval popular ballad 53 ff.), og vi kan træffe det samme Forhold i engelske Ballader (Child Nr. 17, 18, 48, 106, 108, 111)¹, ligesom ogsaa i franske Viser², hvorimod jeg ikke ved at være stødt paa det i den tyske Visedigtning.

I en anden Henseende vil man ogsaa iagttagge, paa hvor stærk objektiv Grund den danske Vise har holdt sig. Den kender slet ikke det i tyske Viser saa ofte anvendte Spørgsmaal til Tilhørerne³, saaledes i Hildebrandslied: was tragt er auf dem Helme? von Gold ein Kreuzelein, eller i en anden Vise: was zog er aus seiner Tasche? Ein Messer so spitzig und scharf. I Danmark kender vi denne Udtryksmaade alene i Børneremser. I engelske Ballader kan den forekomme (Child Nr. 74 B, 2; 83 B, 7)³.

Jeg tør vist antage, at min Paavisning af, at den i danske Viser saa hyppigt forekommende Linie: „Det vil jeg for Sandingen sige“ ikke tilhører Visens oprindelige Form, nu er almindelig erkendt. Linien er indkommet under Overleveringen ved en mangelfuld Huskning af det rette. Ida Falbe-Hansen finder dog, at jeg bedømmer Linien for strængt, thi i hvert Fald er den folkelig, „karakteristisk ikke blot for vor, men ogsaa for andre Landes Folkepoesi (smlgn. Engelsk: for sooth as I you say, og lign.)“ (Dania VI. 124). Hertil maa dog bemærkes, at netop paa samme Maade som Linien kan fjernes i danske Viser, fordi man af Omgivelserne kan se, hvordan den er vokset frem, saaledes ader i mange Ballader Liniens Falskhed sig let erkende og en Berigtigelse vil melde sig af sig selv. I andre af Balladerne vil den derimod ikke kunne fjernes, nemlig i de ikke faa, der har en ren menestrel-agtig Karakter og hvori et *Jeg* kommer frem ogsaa paa anden Maade. Men man har Grund til at spørge, om disse Viser egentlig er „folkelige“.

¹ Gummere, The popular ballad 66 f.

² O. Elschner, Über den Stil französischer geschichtl. Lieder 20.

³ Talvj, Versuch einer geschichtlichen Charakteristik der Volkslieder 134.

Sophus Bugge og Moltke Moe giver mig Ret i min Dom over Linien „for den store Flerhed af Tilfælde“, men de formoder, at den dog ogsaa kan være ægte. „Særlig vil dette kunne være Tilfældet, hvor Linien er lagt i en af de handlende Personers Mund“ (Torsvisen 55 f.). Herom har jeg aldrig tvivlet (Vore Folkeviser 67 f.), og man vil paa mangt et Sted kunne flytte den med Held ind i en Replik. Men udenfor Replikerne skurrer den mod Visens øvrige poetiske Holdning¹.

I sin fortjenstfulde Afhandling „Studier over Crymogæa“ har Kaalund paavist, at der i en senere Tid paa Island anvendtes to særlige Arter Dans, den episke Dans, udført paa samme Maade som den i Danmark brugelige Kædedans og ledsaget af længere Viser, der iøvrigt især bestod af indvandrede danske Folkeviser, og dernæst Vikivaki, en Dans, hvis Tekst var lyriske, til Dels improviserede Smaavers af erotisk eller satirisk Indhold. Denne sidste Dans udførtes enkeltvis af Par og havde vist en noget fri og farlig Karakter. Det er denne Dans, der tænkes paa, naar der i Sagaerne omtales Smaavers under Navnet Dans², som det bekendte³: Minar eru sorgir þungar sem blý, der senere er bleven fuldstændiggjort med: brunna eru borgirnar bøl er að því, saaledes som disse Linier næppe oprindeligt lød⁴. At der ogsaa i Danmark fandtes Strofer af denne Art, anvendte til det samme Formaal, er rimeligt, men det staar meget knapt til med afgørende Beviser derfor. Som et Vidnesbyrd kunde man nævne, hvorledes Stolt Ellen i

¹ Da Prof. Axel Olrik engang havde ladet en saadan Linie forblive i en af de Viser, hvis Form han havde tilrettelagt for kgl. Skuespiller P. Jerndorffs karakterfulde Foredrag af vore Folkeviser, lagde jeg ikke blot Mærke til, hvordan Linien brød ud af den Ramme, som enhver Digtningens Stilart danner, men jeg fik af den aandfulde Sanger senere Bekræftelse paa, at Linien unægtelig havde forvoldt ham Vanskelighed.

² Arkiv f. nord. filologi XXIII. 211 ff., 228 ff. Finnur Jónsson (Den oldnorske Litteraturs Historie II. 1. 137 ff.) udtaler iøvrigt Tvivl om, at det i Sturlungasaga nævnte Spottevers, der kaldes Dans, virkelig „skulde have tilhørt en Dans“.

³ Ó. Davidsson, Íslenzkir Vikivakar 349. Steffen, folklyrik 170. Jan de Vries, Studien over færøske Balladen. Haarlem 1915.

⁴ Finnur Jónsson i Aarb. f. n. Oldk. 1914. 2.

Nr. 366, Nidvisen, improviserer en Spottevise om Hr. Laves Sønner af Lund; den danses dog kun af hende selv og hendes Møer, og den er holdt ganske i Folkevisens Versemaal. Det er i ethvert Fald sikkert, at det var den langt uskyldigere Kædedans med Fællessang, der blev godkendt i Danmark og som er saa at sige den eneste, der omtales eller afbildes. Det er den episke Vise, som bliver den raadende; i den Henseende har de Danskes Sind og Gemyt taget bestemt Standpunkt, og det har ikke bøjet sig for nogen udenlandsk Smag. Det har villet give sine Tanker og Følelser Udtryk i Beretningens Form, ikke gennem en stærk personlig, subjektiv Udgydelse.

Den nordiske Vise har endvidere udarbejdet Omkvædet til en Betydning og i en Dybde som intet andetsteds. Naar dette ikke, som ofte var Tilfældet, sigtede mod Visens Anvendelse ved Dans, lagde det Vægt paa Tankeindhold og paa Følelsesudbrud, som det dog ikke lod rinde ud i lyrisk Ubestemthed eller i blot musikalsk Lyd, det yndede at dvæle ved Sangens Hovedindhold eller den Grundstemning, som bar den.

I de foran givne Undersøgelser om Visernes Forhold til Udlandet har jeg ladet Visernes Emner ude af Betragtning. Jeg har ikke paavist, at de danske Folkeviser har benyttet et Stof, som hørte hjemme i Frankrig, England eller Tyskland, eller om Emner, som tilhørte Norden, var gaaet over i Udlandets Viser. Imidlertid har det Spørgsmaal, som jeg har villet belyse, været vore Visers første Tidsrum og Visens Herkomst som Digtart. Jeg turde ikke af vor Visemængde udtage paa egen Haand dem, som jeg ansaa for de ældste, da saadant vilde bero paa et aldeles personligt Skøn. Ikke heller kunde jeg hævde, at den enkelte franske, engelske eller tyske Vise stammede ned fra en dansk eller om det omvendte var Tilfældet, da sligt maatte bunde i usikre Slutninger, og den for alle Viser uddragne Hovedsum hvile paa Vilkaarlighed¹. Den danske Visedigtning blev fortsat gennem Aarhundreder, og der er

¹ Jfr. Kr. Nyrops Udtalelser om de mange Undersøgelser over de europæiske Viser om Elverskud, i Dania VIII. 211 ff.

ikke Tvivl om, at der paa ulige Tidspunkter blev udvekslet Stof og skete Paavirkninger snart fra ét Land, snart fra et andet. De engelske og skotske Ballader kom imidlertid til at staa de danske Viser nærmest, saaledes som det er erkendt af alle; Englændere og Skotter valgte de samme Strofeformer som de Danske, de har fundet samme Tilfredsstillelse som Nordboerne ved den lyrisk-episke Fremstilling, deres Viser er i Værdi jævnbyrdige med Nordens ved dramatisk Kraft og Følelsens Dybde; der er Skildringer i dem af Kærligheds Styrke, af ubegrænset Opofrelse og Selvopgivelse, der er uforlignelige. Men Viserne har et yngre Præg end Nordens, og jeg kan ikke dele den ret almindelige Opfattelse, at Norden skulde i særlig Grad have laant fra England¹.

Og her kan jeg, hvad Emnerne angaar, henvise til Udtalelser af flere nyere Forfattere. Allerede den ypperste Forsker paa de engelske Visers Omraade, Amerikaneren F. J. Child, gaar ud fra, at de nordiske Viser har øvet stærke Indvirkninger paa de engelske. Professor ved Universitetet i London W. P. Ker antager, at Englænderne og de Danske hver for sig har været paavirkede af fransk Viserang og Dans, men at i Danmark Visen fik en langt større Betydning for Folket end i England. Et stort Antal danske Viser staa de franske nær paa en Maade, som ikke er let at forklare, og der er større Overensstemmelse, hvad denne Gren af Litteraturens Historie angaar, mellem Dansk og Fransk end mellem Dansk og Engelsk². Den skotske Litteraturforsker T. F. Henderson betragter de engelske Ballader som mulig opstaaede hos de Danske i England under fransk Paavirkning, men snarere har Folkevisen udviklet sig i selve Danmark gennem Forbindelser med Frankrig. Hvad Emner angaar, er der kun en ringe Forbindelse

¹ Dette var Svend Grundtvigs Opfattelse, og A. Olrik (Danske Folkeviser i Udvalg 9) udtaler: de engelske Folkeviser har i mange Henseender været Forbilleder for Nordens Visedigtning.

² On the history of ballads 1100—1500, i Proceedings of The British Academy 1909—10, 181 ff. Jfr. Prof. Kers Afhandling On the danish ballads, i The Scottish Historical Review I. 371 ff. 377. Danske Studier. 1907. 23 f.

mellem Britannien og Danmark, men en meget mere udstrakt mellem Danmark og Frankrig; heraf synes det at fremgaa, at Berøringen mellem dansk og britisk Balladedigtning tilhører et sent Tidspunkt, og England og Skotland staar stærkere i Gæld til Danmark end dette Land til Britannien¹. En tysk Forfatter K. Ehrke, der har givet en udførligere Undersøgelse over de Ballader, som omhandler Folketroens Aande verden, hævder, at det er fra Nordens Lande, særlig fra Danmark, at Skotland og England har modtaget disse Emner, og han er mere tilbøjelig til at anse selve Balladerne affødte af Viser, der kom fra Norden, end opstaaede selvstændig paa britisk Grund².

¹ Forbindelsen er formentlig først begyndt, da Jakob III ægtede Kristian I's Datter Margrete. Henderson, *The ballad in literature*, 1912, 55 f., 92 ff. Jfr. Henderson, *Scottish vernacular literature*. 3th ed. 1910.

² K. Ehrke, *Das Geistermotiv in den schottisch-englischen Volksballaden* (Diss. Marburg 1914) 4, 100, 114, 116.